

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS KATEDRA

Studijų programa *Specialioji pedagogika* (specializacija *Logopedija*), IV kursas

Vaida Linkuvienė

**ANKSTYVOJO IR IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ KALBINIŲ
GEBĖJIMŲ UGDYMAS**

Bakalauro baigiamasis darbas

Darbo vadovė – doc. dr. Irena Kaffemanienė

Šiauliai, 2018

TURINYS

Bakalauro darbo santrauka.....	3
Įvadas.....	4
1 skyrius. ANKSTYVOJO IR IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ KALBINIAI GEBĖJIMAI.....	7
1.1. Ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbinių gebėjimų raida.....	7
1.2. Ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbinių gebėjimų ugdymo ypatumai.....	12
1.3. Ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos ir kalbėjimo sutrikimų prevencijos ypatumai	15
2 skyrius. ANKSTYVOJO IR IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ KALBINIŲ GEBĖJIMŲ UGDYMAS: IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGŲ AUKLĖTOJŲ PATIRTYS.....	20
2.1. Tyrimo metodika.....	20
2.2. Tyrimo dalyviai.....	21
2.3. Pedagogų taikomi ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbinių gebėjimų ugdymo būdai.....	21
2.4. Pedagogų nuomonė apie vaikų, turinčių kalbos bei kalbėjimo sutrikimų, elgsenos ir bendravimo ypatumus	26
2.5. Pedagogų pastebėtos ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbinio ugdymo problemos, kalbos bei kalbėjimo sutrikimų prevencijos būdai	29
Išvados.....	34
Literatūra.....	35
Summary.....	40
Priedai	41

Bakalauro darbo santrauka

Temos aktualumas. Nemaža dalis ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikų turi kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimų. Mokslinės literatūros analizė rodo, kad pagalbos būtinumas, reikalingumas ankstyvajame vaiko amžiuje neabejotinas, tačiau ne visi vaikai, kuriems reikalinga logopedo pagalba, ją gauna. Lietuvoje nebuvo išsamiai tyrinėta, kaip teikiama pagalba vaikams, kurie turi kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, bet nepatenka į logopedo pagalbos gavėjų sąrašus.

Tyrimo tikslas – ištirti ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbinių gebėjimų ugdymo ypatumus.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, interviu, turinio analizė.

Tyrimo dalyvavo 9 ikimokyklinio ugdymo įstaigų auklėtojos. Tyrimas atliktas 2018 m. kovo mėnesį Šiaulių miesto ikimokyklinio ugdymo įstaigose.

Pagrindinės išvados. Mokslinės literatūros analizė rodo, kad ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbinių gebėjimų ugdymas yra svarbi raidos dalis. Kalbinių gebėjimų ugdymas labai reikšmingas tolimesnei vaiko raidai, jo asmenybės formavimuisi, palankios socializacijos plėtotei. Išugdyta kalba yra vienas svarbiausių vaiko asmenybės brandos požymių, todėl šiai ugdymo veiklos sričiai skiriama ypač daug dėmesio. Siekiant efektyvaus ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbinių gebėjimų ugdymo svarbu atsižvelgti į kalbos ugdymui keliamus tikslus, ugdymo būdus, numatytus kalbinių gebėjimų ugdymo komponentus.

Tyrimo duomenys rodo, kad grupių auklėtojos, ugdydamos vaikų kalbinius gebėjimus taiko šiuos kalbos ugdymo būdus: kalbinio ugdymo žaidimus, rišliosios kalbos ugdymo būdus, parengiamuosius kalbinio ugdymo pratimus bei savaiminį ugdymą. Akcentuojama, kad ankstyvajam ir ikimokykliniam amžiui svarbu, kad taikomi ugdymo būdai vaikams būtų patrauklūs, įdomūs, skatinantys juos veikti. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad grupių auklėtojos individualizuoja ugdymo procesą vaikams, turintiems kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, išnaudoja visas galimybes individualiam darbui.

Tyrimo duomenys rodo, kad vaikų, turinčių kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, kalbinė elgsena nuo kitų išsiskiria tuo, kad bendraudami naudojami gestais, vengia kalbinių situacijų, patiria bendravimo sunkumų, negeba rišliai kalbėti. Tokių vaikų elgsenoje pastebimi elgesio valdymo sunkumai, emocijų suvokimo ir raiškos sunkumai, jie pasižymi uždarumu.

Tyrimo duomenys rodo, kad grupių auklėtojos stokoja bendradarbiavimo su įstaigos logopede, ugdytinių tėvais, pažymima, kad trūksta laiko (grupėse per didelis vaikų skaičius), inovatyvių ugdymo priemonių. Grupių auklėtojoms sunku suprasti vaiko kalbą, trūksta iniciatyvos bei kompetencijų teikti pagalbą vaikams, turintiems kalbos ir kalbėjimo sutrikimų. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad galimi prevencijos būdai ugdant ankstyvuosius vaikų kalbinius gebėjimus yra bendravimas su vaikais, logopedo pagalba, ankstyvasis kalbinių gebėjimų ugdymas, tėvų konsultavimas bei pedagogų kvalifikacijos kėlimas.

Esminiai žodžiai: ankstyvasis amžius, ikimokyklinis ugdymas, kalbiniai bendravimo gebėjimai, kalbos sutrikimai, kalbėjimo sutrikimai, komunikacijos sutrikimai.

Įvadas

Temos aktualumas. Kalba formuojasi per pirmuosius penkis vaiko gyvenimo metus. Bendravimas labai reikšmingas tolimesnei vaiko raidai. Daugelis autorių (Garšvienė, Ivoškuvienė 2003; Petrulytė, 2003; Dodge, Rudick, Berke 2006; Gaizelytė, Daugirdienė, Prasauskienė, 2007; Žukauskienė, 2012; Kuhn, Willoughby, Wilnourn, Vernon-Feagans, Blair (2014); Hille, Evanschitzky, Bauer (2015); Visser-Bochane, Gerrits, van der Schans, Reijneveld, Luinge, (2017) pažymi, kad šiuo periodu vaikas padaro pažangą nuo gebėjimo savo poreikius išreikšti mimika, gestais, kūno kalba iki bendravimo žodžiais. Tačiau nemaža dalis ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikų turi kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimų.

Ivoškuvienė, Mamonienė, Pečiulienė, Stošiuvienė (2002, p. 6) išskiria šias pagrindines logopedo funkcijas ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje: įvertinti vaiko kalbos ir kalbėjimo sutrikimus, pildyti kalbos įvertinimo korteles, sudaryti vaikų, turinčių kalbos ir kitų komunikacijos sutrikimų, sąrašą; bendradarbiauti su pedagogais, specialiųjų poreikių vaiko tėvais (globėjais, rūpintojais), kitais asmenimis, atlikti prevencinę veiklą, šviesti mokyklos bendruomenę aktualiais logopedinės pagalbos teikimo klausimais.

Ambrukaitis, Antonovaitė (2002), Gevorgianienė (2003), Ališauskienė, Miltenienė (2004) pažymi bendradarbiavimo naudą pagalbos vaikui teikimo procese. Atlikti tyrimai rodo, kad bendradarbiaujant pasiekiami efektyvesnių rezultatų. Makauskienė, Kairienė (2011) akcentuoja logopedo prevencinės veiklos svarbą ir pažymi, kad kuo anksčiau nustatomi vaiko ugdymosi poreikiai ir pradama teikti reikiama švietimo pagalba, tuo palankesnės vaiko sutrikimų įveikimo prognozės. Ivoškuvienė ir kt. (2002, p. 5) pažymi, kad vienas iš specialiųjų tikslų, teikiant pagalbą vaikams, turintiems kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, yra logopedo pratybų derinimas su bendru vaiko ugdymo procesu įstaigoje.

Neabejojama, kad ankstyvasis, ikimokyklinis vaikų kalbinių gebėjimų ugdymas – svarbi raidos dalis. Išugdyta kalba yra vienas svarbiausių vaiko asmenybės brandos požymių, todėl šiai ugdymo veiklos sričiai skiriama ypač daug dėmesio (Kiliuvienė, Ruškys, 2002, p. 68). Daugirdienės (2003, p. 297) nuomone vaikų, turinčių kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimų, ugdymas ikimokykliniu laikotarpiu turi ypatingą reikšmę tolesniam vaiko mokymuisi ir lemia jo asmenybės formavimąsi. Pagalbos būtinumas, reikalingumas ankstyvajame vaiko amžiuje neabejotinas, tačiau ne visi vaikai, kuriems reikalinga logopedo pagalba, ją gauna. Lietuvoje nebuvo išsamiai tyrinėta, kaip teikiama pagalba vaikams, kurie turi kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, bet nepatenka į logopedo pagalbos gavėjų sąrašus.

Tyrimo objektas – ankstyvasis ir ikimokyklinis vaikų kalbinių gebėjimų ugdymas.

Tyrimo tikslas - ištirti ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbinių gebėjimų ugdymo ypatumus.

Uždaviniai:

1. Remiantis moksline literatūra, išnagrinėti ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbinių gebėjimų ugdymo ypatumus: kalbos ugdymo tikslus, būdus, pagrindinius komponentus, principus.
2. Interviu metodu atskleisti ikimokyklinio ugdymo įstaigos auklėtojų taikomus ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbinių gebėjimų ugdymo būdus.
3. Išnagrinėti pedagogų nuomonę apie vaikų, turinčių kalbos bei kalbėjimo sutrikimų, elgsenos ir bendravimo ypatumus.
4. Remiantis empirinio tyrimo duomenimis, išnagrinėti pedagogų nuomonę apie ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbinių gebėjimų ugdymo problemas ir kalbos bei kalbėjimo sutrikimų prevencijos būdus.

Tyrimo metodai – mokslinės literatūros analizė, interviu, turinio analizė.

Tyrimo dalyviai – 9 ikimokyklinio ugdymo įstaigų auklėtojos. Tyrimas atliktas 2018 m. kovo mėnesį Šiaulių miesto ikimokyklinėse ugdymo įstaigose.

Esminės sąvokos

Ankstyvasis amžius – vaikai nuo aštuoniolikos iki trisdešimt šešių mėnesių (Coughlin, 2001, p. 23).

Ikimokyklinis ugdymas teikiamas vaikui nuo gimimo iki jam pradedamas teikti priešmokyklinis arba pradinis ugdymas¹.

Kalbiniai bendravimo gebėjimai – tarpasmeninė kalbinė sąveika, kurios struktūroje galima skirti mažiausiai tris aspektus: kalbėjimą, kalbinę sąveiką ir socialinę sąveiką (Sirtautienė, 2000a, p. 57).

Kalbėjimo sutrikimai – tai įvairūs garsų tarimo (fonetiniai) trūkumai, kurie pasireiškia netaisyklingu garsų tarimu, vienu garsų keitimu kitais ar visišku garso netarimu (Garšvienė, Ivoškuvienė, 1998, p. 51).

Kalbos sutrikimai – visos kalbos sistemos neišlavėjimas, apimantis fonetiką, leksiką ir kalbos gramatinį taisyklingumą (Garšvienė, Ivoškuvienė, 2003, p. 297).

Komunikacijos sutrikimas – tai santykinai nuolatinis nukrypimas nuo priimtinių kalbėjimo, kalbos ir bendravimo normų (Garšvienė, Ivoškuvienė, 2003, p. 297).

Bakalauro darbo struktūra. Bakalauro darbą sudaro santraukos lietuvių ir anglų kalbomis, įvadas, 2 skyriai, išvados, cituotos literatūros sąrašas (59 šaltiniai) ir priedai. Empirinio

¹ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. (2011). *Valstybės žinios*, 2011-03-31, Nr. 38-1804

tyrimo duomenis iliustruoja 12 lentelių. Prieduose pateikiami interviu klausimai ir interviu protokolai. Bakalauro darbo apimtis (be priedų) – 41 p.

1 skyrius. ANKSTYVOJO IR IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ KALBINIAI GEBĖJIMAI

1.1. Ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbinių gebėjimų raida

Vaikų nuo gimimo iki trejų metų gebėjimai yra integralūs, vaikų nuo trejų iki šešerių metų gebėjimai labiau diferencijuoti. Dėl šios priežasties išskiriami du vaiko gebėjimo formavimosi laikotarpiai: nuo gimimo iki trejų metų ir nuo trejų iki šešerių metų (Monkevičienė, 2014, p. 18).

Coughlin (2001, p. 23) ankstyvojo amžiaus sąvokai priskiria vaikus nuo aštuoniolikos iki trisdešimt šešių mėnesių. Pirmieji treji vaiko gyvenimo metai – nepaprastai intensyvios raidos ir ugdymosi laikotarpis (Dodge ir kt., 2006, p. 19). Crahay, Lježo (2009b, p. 133) pažymi, kad vaikų iki trejų metų ugdymas Europoje labai įvairuoja ir visuomenės nėra pripažįstamas kaip pilnavertis ugdymo lygmuo. Dodge ir kt. (2006, p. xi) teigia, kad ugdymas, kurį *ankstyvojo amžiaus vaikai* patiria pirmuosius trejus gyvenimo metus, turi didžiulės įtakos jų savęs pažinimui, santykių su žmonėmis ir gebėjimų pažinti pasaulį formavimuisi.

Dodge ir kt. (2006, p. 55) nuomone, kaip vaikai vystosi ir pažįsta pasaulį per pirmuosius trejus gyvenimo metus, padeda pagrindus *ikimokyklinio amžiaus* laikotarpiui. Reikia pastebėti, kad daugelis autorių (Coughlin, 2001; Dodge ir kt., 2006; Crahay, Lježo, 2009b; Bernotienė ir kt., 2015) pripažįsta, jog ankstyvasis ugdymas įtakoja tolimesnį vaikų ugdymą.

Lietuvoje *ikimokyklinis ugdymas* teikiamas vaikui nuo gimimo, iki jam pradedamas teikti priešmokyklinis arba pradinis ugdymas². Dodge ir kt. (2002, p. 16) ikimokykliniam vaikų amžiui priskiria vaikus nuo trejų iki penkių metų. Bernotienė ir kt. (2015, p. 7), Dodge ir kt. (2002, p. 16) nuomone, ikimokykliniame amžiuje sparčiai plėtojasi kalba, turtėja žodynas, tobulėja sakinių struktūra be to vaikų, išmokusių suprasti kitus ir aiškiau reikšti savo mintis patirtis tampa turtingesnė.

Kalba – viena būtiniausių sąlygų vystytis harmoningai vaiko asmenybei. Kalbos įtaka vaikystės amžiui yra nepaprastai svarbi (Kiliuvienė, Ruškys, 2002, p. 68). Anot Petrulytės (2003, p. 5), kad bendravimo procesas vyktų sklandžiai, reikia gebėti ir priimti, ir išreikšti norimą informaciją tam tikrais kalbos ženklais. Pasak Hille ir kt. (2015, p. 90), ikimokykliniu laikotarpiu sparčiausiai vystosi vaikų kalba. Daugelis autorių (Garšvienė, Ivoškuvienė 2003; Petrulytė, 2003; Dodge ir kt., 2006; Gaizelytė ir kt., 2007; Žukauskienė, 2012) pažymi, kad kalbos raida yra viena iš svarbiausių vaiko pasiekimų per pirmuosius trejus jo gyvenimo metus. Šiuo periodu vaikas padaro pažangą nuo gebėjimo savo poreikius išreikšti mimika, gestais, kūno kalba iki bendravimo žodžiais. Dodge ir kt.

² Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. (2011). *Valstybės žinios*, 2011-03-31, Nr. 38-1804.

(2006, p. 104) teigia, kad per pirmuosius trejus vaiko gyvenimo metus didžiausias jo pasiekimas – šnekamosios kalbos raida. Svarbūs vaiko gebėjimai – suprasti girdimus žodžius (kalbos supratimas) bei bendraujant su kitais, išreikšti savo mintis, jausmus žodžiais (kalbos išraiška). Pasak Monkevičienės (2001, p. 125), kūdikiai mokosi kalbėti kaupdami patirtį, ką nors bandydami, klysdami, kartodami, mėgdžiodami bei susitapatindami su nuolat šalia jų esančiais asmenimis, jų kalbos „stiliumi“.

Visser-Bochane ir kt. (2017) akcentuoja, kad netipinė kalba ir kalbos raida yra viena iš opiausių sričių ankstyvojoje vaikystėje. Šiame amžiaus tarpsnyje pastebimos raidos problemos.

Kūdikio komunikacijos raida pirmaisiais gyvenimo metais skirstoma į tris periodus: čiaušėjimo, žodžių suvokimo, įvardinimo; visi šie kalbinės raidos įgūdžiai siejami su gestų raidos įgūdžiais (Gaizelytė ir kt., 2007, p. 11).

Petrulytė (2003) išskiria *prieškalbinį etapą*. Anot autorės (2003, p. 6) svarbiausi šio etapo požymiai: kintantis vaiko tariamų garsų pobūdis, sugebėjimas atsakyti į suaugusiojo kalbinimą, t. y. palaikyti „dialogą“, reaguoti į aplinkos garsus bei juos pamėgdžioti. Autorė šiame etape išskiria pagrindinius garsinės išraiškos įgūdžius: burkavimą, gugavimą, čiaušėjimą, purkštimą, gestų bei mimikos kalbą ir pirmuosius žodelius (Petrulytė, 2003, p. 6). Pasak autorės (p. 6), šių įgūdžių formavimasis labai priklauso nuo pažintinio vystymosi ypatumų: mėgdžiojimo įgūdžių, gebėjimo suvokti objekto pastovumą; klausos ypatumų; artikuliacijos aparato arba burnos motorikos raidos, kuriuos galima įvertinti stebint, kaip kūdikis valgo (čiulpia, geria, kramto).

Nuo gimimo pirmasis kūdikio garsas tai *riksmas*, vėliau *verksmas*. 1-2 mėnesių kūdikis taria balsinius garsus a, e, o (vogavimas), 2-3 mėnesių kūdikis taria gerklinius garsus – e-eche, e-rhe (gugavimas) (Žukauskienė, 2012, p. 104). Jau 5 savaičių vaikas taria garsus, kai mato veidus ar girdi balsus. Tų garsų tarimas, kaip pažymi Žukauskienė (2012, p. 110) vadinamas *vogravimu* (kelių balsių tarimas kartu), nes vaikas kartoja tuos pačius balsius po keletą kartų, keisdamas toną aukštį.

Čiaušėjimas apibrėžiamas kaip priebalsių ir balsių derinių tarimas (Garšvienė, Ivoškuvienė 1993, p. 22; Petrulytė, 2003, p. 7; Gaizelytė ir kt., 2007, p. 11; Žukauskienė, 2012, p. 111). Autorės pažymi, kad dauguma vaikų iš pradžių taria tuos pačius garsus: a, e, o, m, d, b, n, v ir t. Garšvienė, Ivoškuvienė akcentuoja (2003, p. 22), kad apytikriai iki 6 mėnesių įvairių tautybių vaikai čiauška vienodai. Anot Žukauskienės (2012, p. 112), čiauškančio kūdikio artikuliacija tokia gausi, kokios nėra jokioje gyvojoje kalboje, tačiau pereinant iš čiaušėjimo į kalbėjimą, didelė dalis artikuliacinės kalbos dingsta. Hille ir kt. (2015, p. 91) pažymi, kad kūdikiai geba girdėti skirtumus garsų, kurie suaugusiems atrodo vienodi, tačiau kūdikiui sulaukus 6 mėnesių, šis gebėjimas, skirti perteklinius garsus, pamažu nyksta.

6-8 mėnesių vaikai pradeda suprasti *žodžių prasmę* (Gaizelytė ir kt., 2007, p. 11). Autorės pažymi (2007, p. 12), kad vaiko raidos metu labai svarbi 9 mėnesio amžiaus riba, nes itin sparčiai tobulėja suvokimas, bendravimo įgūdžiai, gebėjimas mėgdžioti. Anot Kuhn ir kt. (2014, p. 1899), kūdikiai gestus, skirtus komunikavimui, pradeda naudoti apie 8-10 mėnesį.

Vaikas kas mėnesį vis daugiau taria balsių ir priebalsių; remiantis Garšviene, Ivoškuviene (1993, p. 23) 7-9 mėnesių jų taria daugiausiai. Perėjimą nuo vienokio tipo garsų prie kitokių lemia anatomiciniai pakitimai (burnos ertmės pakitimai, priekinių kandžių atsiradimas), kūno padėties pakitimas, kalbos organų judesių pakitimas. 10-12 mėnesį garsų kur kas sumažėja, prasideda tylos laikotarpis. Pereidamas nuo čiauskėjimo prie prasmingos kalbos, vaikas turi išmokti skirti žodžių reikšmes pagal garsinę sudėtį. Pasak Monkevičienės (2001, p. 52), gimtajai kalbai nebūdingi garsai nebekartojami ir užmirštami.

Kuhn ir kt. (2014, p. 1898) pažymi, kad kalbos suvokimas ir išraiška tiesiogiai koreliuoja su vykdomųjų funkcijų atlikimu: kuo vaikas geriau suvokia nurodymus, tuo jo kalbos suvokimas ir išraiška geresni.

Pasak Gaizelytės ir kt. (2007, p. 12), vaikai pradeda įvardyti aplinkoje esančius daiktus ir žmones maždaug apie pirmuosius savo gyvenimo metus; tuo metu atsiranda „atpažįstamieji gestai“, jų atsiradimas teigiamai koreliuoja su įvardijimo atsiradimu, pavyzdžiui, tie vaikai, kurie anksčiau pradeda naudoti gestus, anksčiau įvardija objektus. Kuhn ir kt. (2014, p. 1899) teigia, kad kūdikių, kurie naudojo daugiau gestų, kalba formavosi greičiau ir geriau.

Vienerių metų vaikas, pasak Žukauskienės (2012, p. 113), jau moka pasakyti kelis žodžius, tačiau aiškiai ir tiksliai juos ištarti vis dar gali nepavykti; pvz., kai kurie vis dar gali netarti žodžių, o kiti savo žodyne turėti pakankamai daug žodžių. Autorė pažymi, kad net vienas ištartas žodis, gali reikšti visą mintį. Kaip teigia Monkevičienė (2001, p. 54), žodžiai vaikui dar nėra daiktų ar veiksmų simbolis, pavadinimas; vaikai, juos supranta ir vartoja tik toje situacijoje, kurioje jie buvo išmokti; žodžius sieja ne su atskiru objektu, o su visa situacija. Pirmųjų metų pabaigoje vaikas gali suprasti, anot Monkevičienės (2001, p. 54), 60-70 žodžių, savo suvokimą pademonstruoja gestais, mimika, visu kūnu. Monkevičienė (2001, p. 54) teigia, kad tikroji kalba, kai vaikas savarankiškai taria apie 10 kitiems suprantamų žodžių, atsiranda vaikui sulaukus vienerių metų ir kelių mėnesių. Pasak Bumblytės (2004, p. 23), apie pirmuosius vaiko gyvenimo metus įvyksta esminis garsinės saviraiškos lūžis: iki to momento kūdikis savo tariamais garsais pranešdavo apie savo poreikius, kartodavo, tai ką išmokęs, o dabar jis jau bando su savo išmoktais ir daug sykių girdėtais skiemenimis susieti prasmę, pradeda žodžius „mama“, „tėtė“ priskirti tinkamiems asmenims. Šiuos žodžius vaikas sieja su stipriais jausmais (Bumblytė, 2004, p. 23).

Pasak Bumblytės (2004, p. 22), kalbos vystymasis yra reikšmingiausias antrųjų metų laimėjimas. Monkevičienės (2001, p. 56) teigimu, pusantrų metų riba – žodžių protrūkis, kuomet vaikas žodžių pradeda mokytis labai greitai, po žodį kas 2 valandos. Stebėjimais nustatyta, kad žodžių protrūkis prasideda tada, kai vaikas išmoksta vartoti 40-50 žodžių. Reikia pažymėti, kad kiekvienam vaikui ši riba yra labai individuali. Tačiau Visser-Bochane ir kt. (2017, p. 4) teigimu, reikia pastebėti pirmuosius nerimo signalus (pavyzdžiui, jei 18 mėnesių vaikas nevykdo žodinių nurodymų, nesidomi paveikslėliais, sunkiai sukaupia dėmesį ir pan.), kuomet reikia susirūpinti dėl vaiko kalbos raidos.

Petrulytė (2003, p. 9) teigia, kad pirmieji, antrieji gyvenimo metai – pirmųjų žodžių ir pavadinimų etapas ir pažymi, kad šiame tarpsnyje pereinama nuo prieškalbinių įgūdžių prie pačios kalbos. Autorės teigimu, šiame tarpsnyje svarbu stebėti, ar vaikas vykdo prašymus, nurodymus, kartoja garsus ir žodžius, atpažįsta daiktus paveikslėliuose.

Anot Monkevičienės (2001, p. 86), sulaukęs dviejų metų vaikas pradeda kalbėti vieno dviejų žodžių sakiniais, supranta apie 450-500 žodžių, vartoja apie 200 žodžių. Svarbu akcentuoti, kad žodžių supratimo ir vartojimo skirtumas išlieka visą gyvenimą, pavyzdžiui, dauguma žmonių supranta ką skaito ir girdi, tačiau dalies tų žodžių niekada nevartoja. Pasak Andriekienės, Ruzgienės (2001, p. 135), šiuo gyvenimo periodu vaikas supranta sakinių prasmę apie pasikartojančius įvykius ir reiškinius; jam suprantami pasakojimai apie įvykius, kuriuose pats dalyvavo; šiuo periodu vaikas daug šneka, jo sakiniai sudaryti iš 3-4 žodžių.

Monkevičienė (2001, p. 86) pažymi, kad dvejų-trejų metų vaikas moka bendrauti – pasako savo ir kitų vardus, atsiliepia, pašauktas vardu, mėgsta kalbėtis, klausinėti, rodo norą bendrauti. Dodge ir kt. (2006, p. 30) akcentuoja, kad dvimečių kalbiniai įgūdžiai – tiek gebėjimas klausytis (pasyvioji kalba), tiek gebėjimas kalbėti (aktyvioji kalba) – nuolat tobulėja, žodynas sparčiai plečiasi, sakiniai vis sudėtingėja, vaikai pradeda aktyviai dalyvauti pokalbiuose, dalindamiesi savo mintimis, pateikdami klausimus.

Ketvirtaisiais metais vaikai daug kuria, fantazuoja, intensyviai bendrauja su aplinkiniais, vartoja dviejų – trijų – keturių skiemenų žodžius (Juškuvienė, 2008, p. 6). Gaizelytė ir kt. (2007, p. 16) išskiria, kad keturmečio vaiko žodynas sudarytas iš 1200-1500 žodžių. Garšvienė, Ivoškuvienė (1993, p. 34) pažymi, kad šiame laikotarpyje spačiai plėtojasi rišlioji kalba.

Penktaisiais metais kalba tobulėja (Garšvienė, Ivoškuvienė, 1993, p. 35). Sakiniai sudaromi iš 6-8 žodžių, o žodyne jau galima pastebėti 2000-3500 žodžių (Gaizelytė ir kt., 2007, p. 17). Pasak Juškuvienės ir kt. (2008, p. 6-7) šiame laikotarpyje vaikai taria beveik visus kalbos garsus, vaikai daugiau vartoja veiksmažodžių ir būdvardžių, derina žodžius sakinyje, moka sudaryti

naujų žodžių, sparčiai vystosi rišlioji kalba. Garšvienė, Ivoškuvienė (1993, p. 36) pastebi, kad labai vaizdingai vaikai seka pasakas.

Manoma, kad šeštaisiais gyvenimo metais žodinės instrukcijos padeda reguliuoti vaiko elgesį. Vaikai planuoja, kai žaidžia siužetinius vaidmeninius žaidimus, o planavimas pereina į vidinę kalbą (Juškuvienė, 2008, p. 7). Kaip teigia Gaizelytė ir kt. (2007, p. 17), šiuo laikotarpiu tobulėja gramatinė kalba. Garšvienė, Ivoškuvienė (1993, p. 37) nurodo, kad vaikas pradeda naudotis kontekstine kalba.

Ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų vertinimas atliekamas vadovaujantis „Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašu“ (Monkevičienė, 2014). Šiame apraše nurodoma, kad vaiko sakytinė kalba – tai vaiko klausymas ir kalbėjimas, nes klausydamas ir kalbėdamas vaikas pratinasi išgirsti ir suprasti, ką sako kitas, mokosi kalbėti pats (Monkevičienė, 2014, p. 34). Iki vienerių metų amžiaus vaikas turi gebėti įdėmiai klausytis suaugusiojo, suprasti elementarius kalbinančiojo klausimus ir prašymus, savo veiksmais gebėti į juos atsakyti, komunikuodamas vartoti įvairius garsus ir judesius. Dviejų metų amžiaus vaikas jau turi mimiką, gestais reaguoti į kalbėjimą, dviejų trijų žodžių sakiniams kalbėti apie tai ką mato ir girdi, ko nori. Apraše pažymima, kad trimetis turi gebėti išklausti, suprasti ir reaguoti į kelis vieną paskui kitą sekančius prašymus, be to kalbėti kelių žodžių sakiniams, jau sakiniuose derindamas žodžius pagal giminę, skaičių ir linksnį. Keturmetis turi gebėti klausytis pokalbių, sekamų kūrinį literatūrine kalba bei taisyklingai tarti daugumą gimtosios kalbos žodžių garsų. Penkių metų vaikas jau turi gebėti suprasti sudėtingesnio turinio tekstus, laisvai kalbėti sudėtiniais sakiniams. Priešmokyklinio amžiaus vaikas jau turi gebėti suprasti pokalbio turinį, įvykių eigą, kalbėti taisyklingais sudėtingais sakiniams, vartoti pagrindines kalbos dalis. Auklėtoja remdamasi šiuo aprašu, nustato, kuriame pasiekimų žingsnyje yra vaikas bei numato vaiko siektinus ugdymosi žingsnius, kurie tampa gairėmis, tolimesniam ugdymui(si).

Apibendrinant ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbinių gebėjimų formavimąsi, galima teigti, kad kalbos įgūdžiai tobulėja nuo pat vaiko gimimo. Kūdikio bendravimo pradžia – tai verksmas, riksmas, gestai, mimikos, kūno kalba, vėliau pradeda guguoti, vograuti, čiauškėti. Apie pirmuosius savo gyvenimo metus vaikas ištaria pirmuosius savo žodžius. Sulaukęs dviejų metų, gali pasakyti paprastą sakinį, sudarytą iš dviejų trijų žodžių.

Svarbu pabrėžti, kad vaikai yra skirtingi, skiriasi jų kalbos raidų etapų tempai (vieni kalbėti pradeda anksčiau, kiti – vėliau). Akivaizdu, kad ankstyvasis, ikimokyklinis vaikų kalbinių gebėjimų ugdymas – svarbi raidos dalis.

1.2. Ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų, kalbinių gebėjimų ugdymo ypatumai

Ankstyvoji vaikystė - svarbus vaiko kalbos lavėjimo metas. Akcentuojama, kad antrieji ir tretieji vaiko gyvenimo metai yra patys aktyviausi kalbos plėtojimosi, mokymosi etape. Kalbos lavėjimas formuojasi per pirmuosius penkis vaiko gyvenimo metus. Labai svarbu nuo pat gimimo kalbinti vaiką, skatinti sukelti jo kalbines, emocines reakcijas į kalbą. Juk kalbos dėka žmogus integruojasi visuomenėje, vyksta socializacija, nes kalbėdami galime verbalizuoti savo mintis, pastebėjimus, norus, jausmus. Anot Galkienės (2005, p. 177) kalba mokymosi procese atlieka reikšmingą vaidmenį, tai žmonių komunikacijos ir mąstymo priemonė, formuojanti bendravimą.

Bendravimas labai reikšmingas tolimesnei vaiko raidai. Pasak Daugirdienės (2003, p. 295), kalbinis bendravimas ir kalbos supratimas bei aktyvi kalba rutuluojasi iš lėto. Kalbinis bendravimas pradeda megztis, kai vaikas supranta jam skirtą suaugusiųjų kalbą. Tik antrąjį antrųjų metų pusmetį vaikas supranta sudėtingesnę kalbą ir pats gali kreiptis į suaugusįjį, išsakyti savo norus, prašymus, mintis. Pradeda formuoti dialogus. Jis gerokai praplečia vaiko kalbos ugdymo galimybes. Giedrienė (2015, p. 143) pažymi, kad vaikai, turintys kalbos ir komunikacijos sutrikimų, veikloje būna impulsyvesni, dažniau konfliktuoja, nemoka kalba išreikšti savo norų ir pageidavimų, nepasitenkinimą žaidimo eiga ar savo padėtimi grupėje išreiškia nesocialiais būdais: verkia, šaukia, pyksta, trypia kojomis, mušasi, atiminėja žaislus. Akivaizdu, kad tokie vaikai patiria įvairių sunkumų, tiek mokymosi, tiek bendravimo. Garšvienė, Ivoškuvienė (2003, p. 296) pabrėžia, kad ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje labiausiai pastebimi yra vaikų garsų tarimo trūkumai.

Išugdyta kalba yra vienas svarbiausių vaiko asmenybės brandos požymių, todėl šiai ugdymo veiklos sričiai dabartiniu metu skiriama ypač daug dėmesio (Kiliuvienė, Ruškys, 2002, p. 68). Daugirdienės (2003, p. 297) nuomone, vaikų, turinčių kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimų, ugdymas ikimokykliniu laikotarpiu turi ypatingą reikšmę tolesniam vaiko mokymuisi ir lemia jo asmenybės formavimąsi. Kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimo nustatymas, individualių programų sudarymas grindžiamas trimis pagrindiniais *principais*: lavinimo, sistemingumo, kalbos ryšio su kitais psichikos procesais.

Dodge ir kt. (2002, p. 19) teigimu, ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos ugdymui keliama du tikslai: 1) šnekamosios kalbos vartojimas bendraujant su kitais, žodyno praplėtimas, saviraiška, kitų žmonių kalbos supratimas, dalyvavimas pokalbyje ir kalbos vartojimas sprendžiant problemas; 2) rašytinės kalbos svarbos suvokimas, spausdintinės kalbos tikslų ir veikimo supratimas, abėcėlės mokymasis, raidžių ir žodžių rašymas.

Brophy-Herb (2001, p. 78-79) pažymi šiuos kalbos *ugdymo būdus*: lėta ir aiški kalbėsena; kalbėjimas iš eilės; paralelinis kalbėjimas ir daiktų įvardijimas (žodžiais išreiškiami vaiko jutimai ir veiksmai); minties praplėtimas ir išsivystymas (vaikams pradėjus naudoti žodžius, jų mintis praplečiama); paaiškinimas (nurodymus lydi paaiškinimai); atviri klausimai ir atsakymai (atvirais klausimais skatinamas pokalbis, suteikiama vaikui galimybė atsakyti); paskatinimas „Pastolių metodas“ (naudojamosi gerai vaikui žinomu eilėraščiu, skatinama vartoti gerai žinomus žodžius); kalba ir dienotvarkė (vartojami tikslūs apibūdinimai, plečiant vaikų žodyną).

Pasak Dodge ir kt. (2006, p. 104-110), ankstyvojo amžiaus vaikų kalbinių įgūdžių ugdyme svarbūs komponentai: žodynas ir kalba; kalbos garsai ir ritmas; pažintis su knygomis; rašto tyrinėjimas. Dodge ir kt. (2002, p. 112), pažymėjo, kad trijų-penkių metų amžiaus vaikų ugdymo turinio komponentai yra: žodyno ir šnekamosios kalbos turinimas; fonologijos įgūdžiai; ženklo ir jo reikšmės susiejimas; raidės ir jų junginiai; suvokimas; knygų ir kitų tekstų supratimas; skaitymas ir rašymas.

Ivoškuvienė ir kt. (2003, p. 36) teigia, kad kalbinių gebėjimų ugdymo procese didelis dėmesys tenka *kalbos supratimo* ir *ekspresyvosios kalbos ugdymui*. Autorių nuomone (2003, p. 37), vaiko kalbos supratimas ugdomas kasdien, bendraujant įvairiose buitinėse situacijose, pratinant išklausyti ir vykdyti žodinę instrukciją, prašymą, ugdant gebėjimą klausytis bei suprasti skaitomo teksto turinį: pasakas, eilėraščius, posakius, patarles, skaičiuotes. Monkevičienės (2001, p. 126) nuomone, ugdant ankstyvąją vaikų kalbą ugdytojams turėtų rūpėti svarbiausia kalbos ypatybė – prasmų suvokimas ir jų išreiškimas. Ugdant ekspresyviąją kalbą, pasak Ivoškuvienės ir kt. (2003, p. 37) svarbūs tokie komponentai: girdimojo dėmesio ir foneminio suvokimo kokybė; artikuliacinio aparato parengimas tarti garsus; pasyviojo (kalbos supratimo) ir aktyviojo (ekspresyvioji kalba, kalbėjimas) žodyno apimtis; kalbinės raiškos gyvumas, spontaniškumas, kalbinė motyvacija.

Sirtautienė (2000b, p. 100) laikosi nuostatos, kad kalbiniai gebėjimai turi būti ugdomi kryptingai. Kaffemanienės, Raseckienės (2008, p. 141) nuomone, plėtojant vaiko kalbinius gebėjimus, dėmesys turi būti skiriamas ugdymo *kompleksiškumui*, sujungiant įvairių specialistų pastangas (komandinis darbas), nes vienam specialistui sunku visapusiškai tenkinti vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius. Kaffemanienės, Raseckienės (2008, p. 146) teigimu, tinkamai suplanuotas komandinis darbas, individualizuotai ir kryptingai ugdant vaikus, kurie turi kalbos ir komunikacijos sutrikimų, plėtoja jų turimus gebėjimus bei spartina kai kurių menkliau išplėtotų gebėjimų raidą. Autorės pažymi, kad plėtojant vaikų kalbinius gebėjimus, svarbus vaidmuo tenka tinkamai sukurtai *ugdomajai aplinkai*, tikslingai parinktiems *ugdymo metodams* ir *priemonėms*.

Sirtautienė (2000b, p. 104) teigia, kad kalbinio bendravimo gebėjimų ugdymas organizuojamas etapais, kurie atitinka gebėjimų raidos etapus. Anot autorės, jei pedagoginiame

procesu neatsižvelgiama į etapiškumą, ugdymas yra mažiau efektyvus. Crahay, Lježo (2009a, p. 139) teigimu, patiems mažiausiems (iki penkerių metų) vaikams skirtos programos turėtų būti vykdomos orientuojantis į vaiko raidą atitinkantį ugdymą.

Daniels, Stafford (2000, p. 176) nuomone, kalbos ugdymui svarbus *palankios aplinkos grupėje kūrimas*. Autoriai pažymi, kad ikimokyklinio ugdymo grupėse vaikai sėkmingai kaupis patyrimą, jei bus gausu natūralių kalbos mokymosi situacijų. Auklėtojos turi taip įrengti grupę ir planuoti veiklą, kad vaikai turėtų kuo daugiau progų patys užmegzti pokalbį ir įvairiais būdais bendrauti vieni su kitais ir su suaugusiais. Crahay, Lježo (2009a, p. 138) nuomone, suaugusiųjų vaidmuo dvejopas – paruošti aplinką, suplanuoti laiką ir išdėstyti įvairiai veiklai ir žaidimams reikalingas priemones. Kalbos ir kalbėjimo intervenciją mažiems vaikams Hallahan, Kauffman (2003, p. 297) rekomenduoja taikyti jiems įprastoje aplinkoje. Autoriai akcentuoja, kad logopedui būtų naudinga dirbti su vaikais jų aplinkoje, ir patarti ugdytojui, kokio pobūdžio intervenciją šis galėtų taikyti. Pasak Daugirdienės (2003, p. 295), esant kalbos raidos sutrikimui, savalaikė logopedinė pagalba gali padėti pamatus tolesnei kalbos plėtočiai. Dalis ikimokyklinio amžiaus vaikų, kurių nesusiformavusi kalba, per logopedines pratybas įveikia savo kalbos sutrikimą ir toliau sėkmingai mokosi (Gružaitė, Ivoškuvienė, 2000, p. 101; Daugirdienė, 2003, p. 294).

Dodge ir kt. (2002, p. 112) nuomone, kalbą reikia ugdyti. Pedagogai apgalvotai ir tikslingai bendrauja su vaikais ir numato kalbos įgūdžių tobulinimą. Daugirdienės (2003, p. 298) teigimu, kiekvienas logopedas individualioms pratyboms kelia savo tikslus. Kalbėti galima, tik esant išlavėjusiai kvėpavimo, artikuliacinio aparato funkcijai, balsui, todėl kalbos lavinimo pratybos nuo to ir pradedamos.

Pagrindinė veikla ikimokykliniame amžiuje yra žaidimas, juo dera ir remtis, ypač didaktiniu (Sirtautienė, 2000b, p. 99). Kaffemanienė, Burneckienė (2001, p. 5) pažymi, kad žaidimas yra svarbi sutrikusios raidos vaikų ugdymo dalis. Su juo siejamas visas vaikų ikimokyklinis, ypač specialusis, ugdymas: asmenybės, komunikacinių gebėjimų ir socialinės kompetencijos ugdymas. Visa vaikų ugdymo veikla turi žaidimo elementų. Monkevičienės (2001, p. 126) nuomone, ugdant vaikų kalbą turėtų vyrauti žaismės principas. Siekiant šio tikslo, ypač tinka smulkioji tautosaka – garsų pamėgdžiojimas, greitakalbės, juokavimai, skaičiuotės, dainos, rateliai, žaidimai. Pasak autorės (2001, p. 126), žaismės taikymo principas yra artimesnis vaiko prigimčiai, jo poreikiams, negu kalbos mokymo principas, kai pagrindinis tikslas yra tik taisyklingos kalbos įgūdžiai.

Ivoškuvienė, Kaffemanienė, Baranauskienė ir kt. (2003, p. 34) teigia, kad kalbiniai gebėjimai ugdomi bendra vaikų veikla: žaidžiant imitacinius, siužetinius vaidmeninius, judriuosius žaidimus, dirbant, išskylaujant, stebint, tyrinėjant aplinką, klausantis grožinės literatūros, tautosakos

kūrinių. Daniels, Stafford (2000, p. 184-185) nuomone, svarbiausias veiksnys ugdant kalbos įgūdžius – daugybės progų vartoti kalbą sudarymas. Vaikams reikalingas nuolatinis ir nuoseklus praktikavimas ir kartojimas, kad ugdytųsi kalbą ir bendravimo gebėjimus. Bet kokia veikla ar užduotis šiems įgūdžiams lavinti turi būti taikoma daug kartų įvairiomis situacijomis ir skirtingais lygiais.

Dodge ir kt. (2006, p. 104) kalbos įgūdžių formavimuisi būtina, kad su vaikais nuo pat mažumės būtų kalbama, įtraukiami į pokalbius, kasdien jiems skaitoma, dainuojama, deklamuojama. Hallahan, Kauffman (2003, p. 295) nuomone, vaikų kalbos raida labai priklauso nuo kalbinės sąveikos su tėvais pobūdžio ir kokybės. Mokslininkai teigia, kad kalbos raidos pradmenys glūdi ankstyvoje motinos ir vaiko sąveikoje. Dodge ir kt. (2006, p. 31) nuomone, kalbinių įgūdžių ugdymuisi turi įtakos vaiko šeimos kultūra. Daugirdienė (2003, p. 295) pažymi, kad tik bendraudamas su suaugusiais, vaikas išmoka kalbėti. Be bendravimo su suaugusiuoju, vaikas negalėtų pradėti kalbėti, būtų tik garsų kompleksai. Bendravimas padeda čiaušėjimo garsams ilgainiui virsti kalbos fonemomis ir jomis reiškiamais prasmingais žodžiais. Bendravimas skatina kalbos plėtrą.

Daugirdienė (2003, p. 307) teigia, kad kalbai lavinti gali būti taikomos kompiuterinės programos. Autorė akcentuoja, kad įdomios, spalvingos ir gyvos kompiuterinės programos traukia vaikus, žadina jų smalsumą, savarankiškumą, lavina kalbą, smulkiąją motoriką, dėmesį ir atmintį. Nuosekliai dirbant pagal kompiuterinę programą vaikas išmoka dirbti su kompiuteriu, įgyja pasitikėjimo savimi, lavėja vaikų regimieji ir erdvės suvokimai, erdvės santykių supratimas ir jų raiška žodžiais, greičiau įveikiami kalbos, komunikacijos sunkumai.

Apibendrinant galima pastebėti, kad siekiant efektyviai ugdyti ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbinius gebėjimus, svarbu atsižvelgti į kalbos ugdymui keliamus tikslus, ugdymo būdus, numatytus kalbinių gebėjimų ugdymo komponentus.

1.3. Ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos ir kalbėjimo sutrikimų prevencijos ypatumai

Akcentuojama, kad kuo anksčiau nustatomi vaiko ugdymosi poreikiai ir pradedama teikti reikiama švietimo pagalba, tuo palankesnės vaiko sutrikimų įveikimo prognozės. Viena iš logopedo veiklos sričių – prevencinė veikla. Justice ir kt. (2017, p. 1601) akcentuoja ankstyvosios intervencijos reikalingumą, teigia, kad vaikai, kurie laiku gauna pagalbą, žymiai greičiau įveikia kalbėjimo ir kalbos sutrikimus, jų gebėjimai įvairiose srityse būna aukštesni, lyginant su vaikais, kuriems nebuvo teikiama specialistų pagalba. Bernotienės ir kt. (2015, p. 21) nuomone, kuo

anksčiau bus pastebėti vaiko ugdymo(si) sunkumai ar netolygumai, kuo greičiau bus suteikta reikiama pagalba, tuo didesnė tikimybė, kad sutrikimus pavyks pašalinti.

Hallahan, Kauffman (2003, p. 71) pateikė tokius ankstyvosios intervencijos taikymo argumentus: kuo anksčiau pradedama taikyti intervencijos programa, tuo sudėtingesnius įgūdžius vaikas gali įgyti; ankstyvoji intervencija padeda išvengti papildomų problemų ar negalių; ankstyvoji intervencija gali padėti šeimai prisitaikyti prie neįgalaus vaiko; tėvai įgyja įgūdžių tinkamai prižiūrėti vaiką namuose, užtikrinti savo vaikui papildomas paslaugas – konsultacijas, medicininę pagalbą ar finansinę paramą. Ališauskienės (2003, p. 6) teigimu, ankstyvosios intervencijos procesas grindžiamas kuo ankstyvesniu vaiko būklės identifikavimu, ugdymu ir pagalba šeimai. Hallahan, Kauffman (2003, p. 296) pabrėžia, kad ankstyvosios vaikystės specialistai pripažįsta, kad kalbos raidos požiūriu labai svarbi ikikalbinė intervencija, t. y. intervencija turi būti pradedama dar nesusiformavus vaiko kalbai. Nekalbinis dialogas laikomas pagrindiniu kūdikio bendravimo su motinomis ir kitais globėjais būdu.

Pirminės prevencijos tikslas – mažinti sutrikimų dažnumą ir naujų atvejų atsiradimo riziką; *antrinė prevencija* – ankstyvoji diagnostika ir logopedinė pagalba – gali padėti įveikti sutrikimą ar sumažinti problemos progresavimą; *trečiosios prevencijos* tikslas – sumažinti ilgalaikių (pastovių) sutrikimų paplitimą ir funkcionavimo sunkumus, kylančius dėl esamo sutrikimo (Makauskienė, Kairienė, 2011). Logopedai atlieka tretinio lygio prevencinį darbą. Pastaraisiais metais, daugiau dėmesio skiriant bendradarbiavimui, pirminė ir antrinė prevencija tampa vis svarbesne logopedinio darbo dalimi. Tačiau problema tokia, kad ne visi vaikai gauna logopedo pagalbą. Ikimokyklinėse ugdymo įstaigose logopedo darbas yra be galo svarbus ir būtinas vaikams, turintiems kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, nes, pasak Ambrukaičio (2005, p. 96), mokyklose jau „vejamosi nuvažiuojantį traukinį“, siekiant įveikti kalbėjimo sutrikimus, mokymosi sutrikimus, kurių nebūtų, jeigu vaikui laiku būtų suteikta specialisto pagalba.

Stošiuvienė (1996, p. 58) pažymėjo, kad vaikų kalbos ir kalbėjimo sutrikimų įveikimo procesą organizuoja ir vykdo tik logopedas. Tačiau svarbu, kad logopedas gebėtų imtis bendradarbiavimo komandos koordinatoriaus vaidmens. Ivoškuvienė ir kt. (2002, p. 5) pažymi, kad vienas iš specialiųjų tikslų, teikiant pagalbą vaikams, turintiems kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, yra logopedo vedamų kalbos ugdymo pratybų derinimas su bendru vaiko ugdymo procesu įstaigoje, logopedo bendradarbiavimas su vaiko tėvais bei pedagogais. Pastaraisiais metais itin akcentuojama ugdymo procese bendradarbiavimo svarba.

Kaip teigia Ališauskienė, Miltenienė (2004, p. 10), bendradarbiavimas – tai darbas kartu, sujungus intelektines jėgas, pagalbą vienas kitam, bendras problemos sprendimas ir bendras sprendimo priėmimas. Ambrukaitis, Antonovaitė (2002, p. 11) pabrėžia, kad bendradarbiavimas

suprantamas kaip demokratinio gyvenimo pagrindinė savybė, reiškianti toleranciją, pagalbą, darbą grupėje, kurioje toleruojama interesų, nuomonių įvairovė.

Ališauskienė, Miltenienė (2004, p. 10) pabrėžia, kad specialistai ir tėvai, sudarydami vaiko ugdymo planą ir kartu jį įgyvendindami, pasiekia efektyvesnio darbo. Kaffemanienės, Reseckienės (2008, p. 146) nuomone, tinkamai suplanuotas komandinis darbas, individualizuotai ir kryptingai ugdant vaikus, kurie turi kalbos ir komunikacijos sutrikimų, plėtoja jų turimus gebėjimus bei spartina kai kurių menkiau išplėtotų gebėjimų raidą. Gevorgianienės (2003, p. 187-193) nuomone, galimi bendradarbiavimo su tėvais būdai: kasdienis ryšys (tiesioginis ir netiesioginis), vaiko veiklos stebėjimas, individualūs pokalbiai, tėvų konsultavimas grupėse, tėvų savipagalbos grupės, bendri susirinkimai. Ališauskas (2001, p. 9, 10) nurodė galimas bendradarbiavimo problemas: nepakankamai bendradarbiaujama su tėvais; pedagogams nepakanka kompetencijų tenkinti ugdytinių specialiųjų ugdymosi poreikius; vaikas nepripažįstamas lygiateisiu ugdymo/si dalyviu. Deja, iki šių dienų šios problemos lieka aktualios ir traktuojamos, kaip pagrindiniai trukdžiai sėkmingam bendradarbiavimui, siekiant vaiko gerovės. Kaffemanienė, Žukaitė (2008, p. 174) pabrėžė, kad viena iš bendradarbiavimo stokos priežasčių – iniciatyvos bei noro bendradarbiauti trūkumas. Kaip teigė Ališauskienė, Miltenienė (2004, p. 91), svarbiausi bendradarbiavimo su šeima elementai yra specialistų ir tėvų edukacija, kompleksiškas ir bendras problemų sprendimas bei pokyčių siekimas.

Rimkienės (1996, p. 56) nuomone, vaikų kalbos sutrikimų įveikimas priklauso ir nuo to, kaip grupės auklėtoja ugdo vaikų kalbą ir palaiko ryšį su logopede bei kitais specialistais.

Auklėtoja, bendraudama su vaikais, inspiruodama įvairią veiklą, turi puikias galimybes pratęsti logopedės darbą. Pabrėžiama, kad nuoseklus ir sistemingas auklėtojos darbas grupėje, bendradarbiavimas su logopede, padeda greičiau įveikti kalbos ir kalbėjimo sutrikimus. Hallahan, Kauffman (2003, p. 296) nuomone, ikimokykliniame amžiuje pagrindinis kalbinės intervencijos objektas yra diskursas (pokalbio įgūdžių) mokymas.

Leišienės (2007) atliktas tyrimas atskleidė, kad pedagogai teigiamai vertina vieni kitų bendradarbiavimą, teikiant specialiąją pagalbą, tačiau ugdytinių tėvai tik fragmentiškai dalyvauja bendradarbiavimo procese. Marcinkienės (2007) tyrimo duomenimis, ikimokyklinio amžiaus vaikas gali būti visavertis bendradarbiavimo proceso dalyvis; nustatyta, kad logopedai labiau nei tėvai linkę pasitarti su vaiku apie jo problemas, todėl dauguma vaikų supranta darbo logopedo kabinete reikšmę.

Kairienė (2010, p. 95) teigia, kad specialistų bendradarbiavimui su šeimomis būdingos *tėvus įgalinančios sąveikos*, siekiant vaiko raidos skatinimo tikslų. Pasak autorės, specialistai siekia *partnerystę grįstų santykių* tais atvejais, kai sulaukiama tėvų aktyvumo, tačiau tėvų pasyvumo

atvejai rodo išliekantį specialistų ir tėvų komunikacijos kokybės tobulinimo, tėvų dalyvavimo skatinimo ir gebėjimų spręsti problemas, priimti sprendimus plėtojimo poreikį tėvų ir specialistų susitikimų, bendrų veiklų inicijavimo, mokymų metu (Kairienė, 2010, p. 95). Autorės teigimu, logopedai turėtų daugiau dėmesio skirti edukacinei, švietėjiškai, konsultacinei veiklai, įgalinant tėvus pasijusti svarbiais komandos nariais, galinčiais padėti savo vaikui.

Atsakomybės už pagalbą vaikams įveikti kalbos ir kalbėjimo sutrikimus negalima suversti vienos profesijos atstovams, tai bendras pedagogų, kalbos ir kalbėjimo sutrikimų specialistų bei tėvų darbas (Hallahan, Kauffman, 2003, p. 277). Pedagogai tam tikrais atvejais gali vykdyti konkrečius nurodymus. Dėmesingai ir su empatija klausydamiesi vaikų kalbos, pateikdami tinkamus kalbos ir kalbėjimo modelius, kuriuos vaikai gali mėgdžioti, ir skatindami juos tinkamai naudoti turimus komunikacijos įgūdžius, grupės pedagogas gali ne tik padėti formuoti kalbos ir kalbėjimo įgūdžius, bet visų pirma užkirsti kelią sutrikimų atsiradimui. Svarbiausias grupės pedagogo vaidmuo – padėti tinkamai *vartoti kalbą socialiniame kontekste*.

Pasak Palačionienės (2003, p. 159), pedagogas gali padėti vaikui, turinčiam kalbos ir komunikacijos sutrikimų, per kūrybinius žaidimus, modeliuojamas situacijas, bendraudamas su vaikais, remdamasis principu, kai kiekvienam vaikui keliami individualūs reikalavimai. Galkienės (2005, p. 178) teigimu, pedagogas logopedo pasiektą rezultatą realizuoja kasdienėje vaiko ugdymo/si veikloje, tuomet logopedinės pagalbos tęstinumas duoda norimų rezultatų. Tačiau pasak Stošiuvienės (1996, p. 58), logopedai nesulaukia paramos iš kitų pedagogų; grupių auklėtojos nepasirengusios ir nenori tęsti logopedo darbo įvairioje vaikų veikloje; dalis tėvų nenoriai vykdo logopedo patarimus dėl pagalbos vaikui.

Kaip teigė Stošiuvienė (1996, p. 57), logopedo, pedagogo ir vaiko šeimos bendradarbiavimas ugdant vaiko kalbą apima ugdymo programų rengimą; logopedinių užduočių vykdymą per įvairią vaikų veiklą; vaiko veiklos rezultatų aptarimą su grupės auklėtojomis, jo gebėjimų analizę; grupės auklėtojų konsultavimą vaikų kalbos ugdymo klausimais; vaiką supančios socialinės, emocinės aplinkos šeimoje pažinimą; konsultacijas tėvams dėl pagalbos šeimoje, įveikiant vaiko kalbos sutrikimus; tėvų informavimą apie vaiko kalbos pokyčius.

Kaffemanienės, Raseckienės (2008, p. 146) nuomone, vaikų kalbiniai gebėjimai (kalbos supratimas, ekspresyvioji kalba) labai glaudžiai siejasi su *smulkiosios ir bendrosios motorikos lavėjimu*. Autorės akcentuoja, kad ankstyvasis smulkiosios ir bendrosios motorikos gebėjimų įvertinimas ir lavinimas gali būti tikėtinų kalbos raidos sutrikimų prevencijos priemonė. Ivoškuvienė ir kt. (2003, p. 39) teigia, kad vaikams turi būti organizuojami žaidimai, lavinantys smulkiąją motoriką, smulkiuosius raumenis, judesių lankstumą, tikslumą, regimąją-motorinę koordinaciją, stiprinantys pirštus. Tai viena prielaidų sėkmingam kalbinių gebėjimų ugdymui.

Segers, Verhoeven (2003, p. 236) pabrėžia, kad vaikams, turintiems kalbėjimo ir kalbos sutrikimų, viena iš pagalbos teikimo galimybių yra įvairios informacinių komunikacinių programų taikymas. Autorių (2003, p. 230) atliktas tyrimas rodo, kad kompiuterinių programų pagalba pavyko vaikams ugdyti foneminį suvokimą. Teigiama, kad šiame procese nereikėjo aktyvios logopedo pagalbos. Autoriai, kaip vieną iš logopedinės prevencijos galimybių, siūlo taikyti informacines komunikacines technologijas.

Apibendrinant galima teigti, kad ankstyvasis kalbos ugdymas ir kalbos sutrikimų prevencija itin svarbi ikimokykliniame amžiuje.

2 skyrius. ANKSTYVOJO IR IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ KALBINIŲ GEBĖJIMŲ UGDYMAS: IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGŲ AUKLĖTOJŲ PATIRTYS

2.1. Tyrimo metodika

Siekiant empiriškai ištirti anksstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbinių gebėjimų ugdymo ypatumus, tyrimo duomenys buvo rinkti naudojant apklausos žodžiu – interviu metodą. Morkevičiaus, Telešienės, Žvaliausko (2008, p. 95) teigimu, socialiniuose tyrimuose interviu – tai tyrėjo pokalbis su tyrimo dalyviais, siekiant surinkti tyrimui reikalingos informacijos. Tyrėjas (dar vadinamas interviuotoju) tiesioginio pokalbio metu pateikia klausimus tyrimo dalyviui (dar vadinamam interviuojamuoju) ar jų grupei ir registruoja atsakymus. Pasak Kardelio (2016, p. 256), interviu būdinga, kad visa informacija gaunama žodžiu; taikant šį metodą sudaroma galimybė nuodugniau pažinti tiriamą reiškinį. Be to, šis metodas yra lankstus, suteikia galimybę tyrėjui pakomentuoti ir paaiškinti tiriamajam ne visada suprantamus klausimus.

Remiantis mokslinės literatūros analize, buvo numatyti konkretūs klausimai, kuriais siekta atskleisti tyrimo tikslą. Tyrimo metu buvo taikytas pusiau struktūruotas interviu, kuris anot Morkevičiaus ir kt. (2008, p. 95), remiasi numatytais konkrečiais klausimais, jų pateikimo seka, tačiau tyrimo eigoje tyrėjas turi galimybę papildomai užduoti plane neįrašytų klausimų. Prieš pokalbį su interviuojamuoju iš anksto buvo paruošti klausimai (priedas 1), tačiau interviu metu, kai kurie klausimai buvo papildomi, paaiškinami pateikiant pavyzdžius, buvo pakartotinai klausiama. Interviuojamųjų buvo prašoma leisti pokalbius įrašyti į diktofoną, jos buvo supažindinamos su tyrimo tikslu, su konfidencialumo ir sąžiningumo principų laikymusi. Pokalbiai vyko jų darbo vietose, iš anksto atsiklausus ugdymo įstaigų vadovų.

Surinkus interviu tyrimo duomenis, jie buvo analizuojami taikant turinio analizės metodą. Pasak Žydžiūnaitės, Sabaliausko (2017, p. 56), turinio analizė yra metodas, kurį pasitelkiant analizuojama verbalinė, rašytinė ar vaizdinė informacija. Metodo esmė ta, kad sistemingai nagrinėjamas interviu teksto turinys, siekiama pagal turinį ir prasmę jungti tyrimo duomenis į kategorijas ir subkategorijas. Anot Žydžiūnaitės, Sabaliausko (2017, p. 69), tyrėjas kurdamas kategorijas, jas nuolat lygina tarpusavyje, nes tokia analizė gali suteikti originalių įžvalgų ir išryškinti esminius kategorijų skirtumus. Tyrėjas analizuodamas duomenis, gretina prasminių vienetų, priskirtų tai pačiai kategorijai, turinį. Paskutinis turinio analizės etapas, pasak Kardelio (2002, p. 228), - rezultatų interpretacija, kuri siejama su tyrimo tikslu. Gautos kategorijos, subkategorijos buvo interpretuojamos, siejamos su atlikta mokslinės literatūros analize.

2.2. Tyrimo dalyviai

Šiame tyrime buvo pasirinktas imties sudarymo būdas – tikslinė tyrimo dalyvių atranka (Žydzūnaitė, Sabaliauskas, 2017, p. 63), nesiekiant daryti išvadų apie visą generalinę aibę (Bitinas, Rupšienė, Žydzūnaitė, 2008, p.101-102). Tyrimo imties dydis buvo sudaromas, vadovaujantis duomenų sukaupimo principu, kai tyrėjas, rinkdamas duomenis, pasiekia tokį momentą, kai iš dalyvių daugiau nebegauna naujos informacijos apie tyrimo objektą (Žydzūnaitė, Sabaliauskas, 2017, p. 61). Pasak Kardelio (2007, p. 325-326), tikslinis grupių formavimas tai, kai tyrėjas į formuojamą grupę įtraukia asmenis, kurie, jo manymu, yra tipiškiausi tiriamojo požymio atžvilgiu. Kitaip tariant, tyrėjas formuoja grupę, priklausomai nuo savo tikslų.

Tyrimas atliktas 2018 m. kovo mėnesį Šiaulių miesto ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Tyrimo dalyviais buvo pasirinktos 9 ikimokyklinio ugdymo įstaigos auklėtojos, kurios dirba ikimokyklinio ugdymo įstaigose bei kurios ugdo vaikus, turinčius kalbos ir kalbėjimo sutrikimų. Tyrime dalyvavusių informančių amžius nuo 26 iki 47 metų. Visų išsilavinimas aukštasis. Tyrime dalyvavusių informančių kvalifikacinės kategorijos: 7 auklėtojos, 1 – vyresnioji auklėtoja, 1 – auklėtojo metodininko kvalifikacija. Darbo stažas - nuo dar neturint nei metų stažo iki 27 metų stažo. Ikimokyklinio ugdymo įstaigų auklėtojos, dalyvavusios tyrime, dirba su vaikais nuo 1,5 m iki 5 m.

2.3. Pedagogų taikomi ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbinių gebėjimų ugdymo būdai

Interviu metodu buvo atskleistos ikimokyklinio ugdymo pedagogų patirtys ugdyti ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų, turinčių kalbos bei kalbėjimo sutrikimų, kalbinius gebėjimus.

Veiklos, kuriose ugdomi vaikų kalbiniai gebėjimai. Siekta nustatyti, kokiose veiklose auklėtojos ugdo vaikų kalbinius gebėjimus. Gauti atsakymai pateikiami 1 lentelėje.

1 lentelė

Veiklos, kuriose ugdomi vaikų kalbiniai gebėjimai

Kategorijos	Atsakymų pavyzdžiai
Kasdieninėje veikloje	<i>Kasdieninėje veikloje išgirstu vaikus netaisyklingai tariant, ar savo kalba pavadinant matomus daiktus, nuolat pasakau, kaip teisingai skamba tas žodis [1]. // Stengiuosi nuolatos kalbėti su vaikais, koreguoti netaisyklingai tariamus žodžius [2]. // Visur daug dėmesio skiriu kalbėjimui [3]. // Visose dienos metu vykdomosiose veiklose, įvardinant daiktą, veiksmą, spalvą, atskiras detales [4]. Aš visur ir visada atkreipiu dėmesį į vaikų kalbą [5]. // Visos dienos eigoje skatinu įvardinti ką daro, ką ima, skatinu kalbėti pilnais sakiniais, aiškiai tariant</i>

	<i>garsus [6]. // Visos dienos veikloje ugdu kalbinius įgūdžius, jei yra galimybė dirbu individualiai [6]. // Kiekvieną kartą, raginu vaikus pasisakyti, ko jie nori, kada nori, išreikšti tai žodžiu. Kasdieninėse situacijose, stengiuosi ignoruoti ir apsimesti, kad neatpažįstu vaikų gestų, nes pavyzdžiui dirbdama grupėje su 2-3 m. amžiaus vaikais labai dažnai su tuo susiduriu [7]. // Jeigu aš išgirstu netinkamai tariamus žodžius vaikų bet kurioje veikloje aš juos pataisau [8]. // Ir visada ar einant į tualetą, ar valgant kalbamės, noriu kad jie mane dažniau girdėtų, girdėtų kaip aplinkoje esantys daiktai vadinami [9]. // Plaudami rankas – dainuojame daineles [3]. // Eidami į „Ryto mankštą“ skanduoju šūkį [3].</i>
Meninėje veikloje	<i>Meninio ugdymo veiklose taip pat skiriama užduotėlių daugiau lavinančių smulkiąją motoriką, muzikinėje veikloje garsų pakartojimai [1]. // Meninės veiklos metu, dažniausiai kalba ugdoma vaikams, pristatinėjant savo darbą, pasakojant ką nupiešė ir pan. [2]. // Taip pat atliekant kūrybinius darbus visada išsiaiškiname, ką reikės atlikti [3]. // Siūlau visada papasakoti apie savo piešinį kuo vaizdingiau. Pati pateikiu pavyzdį, na manau taip aiškiau ir suprantamiau vaikams [3]. // Piešiant, lipdant, konstruojant, karpant kalbinu vaikus ir klausiu, tarkim, ką jie nupiešė, kokiomis spalvomis, o dainuojant mokomės aiškiai tarti žodžius [7]. // Aptariu jiems klausantis jų padarytus darbelius, pakomentuoju ką nupiešė, tas kuris labiau kalbantis yra prašau jo pačio pasakyti, kas čia [9].</i>
„Ryto rato“ metu	<i>Labiausiai atsiskleidžia „Ryto rato“ [3]. // Kasdien ryto rato metu atliekame kvėpavimo pratimus <...>[5]. // Ryto rato metu žaidimų pagalba, <...>[6]. Dažniausiai per ryto ratą, su jais diskutuoju, kalbu su jais [9].</i>
Vaikų žaidimų metu	<i>Žaidimų metu - dažniausiai žaidžiame socialinius žaidimus - parduotuvė, mokykla ir t.t [2]. // Žaidžiant stengiuosi vaikus kalbinti, skatinu kalbėti su kitais bendraamžiais, žaidžiame vaidmeninius žaidimus [7].</i>

Atlikus gautų duomenų turinio analizę paaiškėjo, kad grupių auklėtojos vaikų kalbinius gebėjimus ugdo įvairiose kasdieninėse veiklose; be to, jos minėjo, jog kalbiniam ugdymui skiria dėmesio ir meninio ugdymo, žaidimo veiklose, „Ryto rato“ metu.

Visos informantės teigė, kad kalbinius gebėjimus ugdo kasdieninėje veikloje, tai liudija šie išsakyti teiginiai: *Kasdieninėje veikloje išgirstu vaikus netaisyklingai tariant, ar savo kalba pavadinant matomus daiktus, nuolat pasakau, kaip teisingai skamba tas žodis [1]; Visos dienos eigoje skatinu įvardinti ką daro, ką ima, skatinu kalbėti pilnais sakiniais, aiškiai tariant garsus [6]; Ir visada ar einant į tualetą, ar valgant kalbamės, noriu kad jie mane dažniau girdėtų, girdėtų kaip aplinkoje esantys daiktai vadinami [9].* Meninėje veikloje dėmesys skiriamas smulkiosios motorikos lavinimui, garsų kartojimui, skatinimui taisyklingai kalbėti pristatant, papasakojant apie savo nupieštą piešinį ir pan. „Ryto rato“ metu, tyrimo dalyvių teigimu, vaikai atlieka *kvėpavimo pratimus*; auklėtojos įvairiomis temomis kalbasi, diskutuoja su vaikais. Žinoma, nepamirštama vaikų mėgstama veikla – žaidimai.

Grupių auklėtojų taikomi kalbos ugdymo būdai vaikams, turintiems kalbos ir kalbėjimo sutrikimų. Tyrimo metu buvo siekta išsiaiškinti, kokius kalbos ugdymo būdus taiko grupių auklėtojos vaikams, turintiems kalbos ir kalbėjimo sutrikimų. Kategorijomis apibūdinsime grupių auklėtojų taikomus kalbos ugdymo būdus vaikams, turintiems kalbos ir kalbėjimo sutrikimų (žr. 2 lentelę).

Išimokyklinio ugdymo įstaigų auklėtojų taikomi kalbos ugdymo būdai vaikams, turintiems kalbos ir kalbėjimo sutrikimų

Kategorijos	Subkategorijos	Atsakymų pavyzdžiai
Kalbinis ugdymas žaidimais	Įvairūs žaidimai	<...> įvairūs žaidimai, <...>[4]. // Žaidimai, <...>[5]. // Tikriausiai, kad žaidimas, <...>[5]. // <...> įvairūs žaidimai, <...>[7].
	Smulkiosios motorikos lavinimo pratimai, žaidimai	Dažnai su vaikais atlieku įvairias užduoteles smulkiosios motorikos lavinimui [6]. // <...> pirštukų žaidimus pačius įvairiausiai [8]. // <...> smulkiosios motorikos pratimai, <...>[5]. // Pirštukų žaidimai, smulkiosios motorikos lavinimui skirtos įvairios užduotėlės, <...>[6]. // Taikau įvairias užduoteles, tokias kaip pavyzdžiui, kartu su vaiku žaidžiu domino, loto, <...>[1]. .
	Garsų mokymo žaidimai	<...> garsų skyrimas [1]. // Taip pat didaktiniai garsų mokymo žaidimai, pavyzdžiui, tokie kaip išgirsti pirmąjį garsą, sugalvok žodį prasidedantį tam tikru garsu ir pan. [6]. // Taip pat jiems labai sunku išgirsti žodžio garsą pirmą, tai žaidžiams tokius žaidimus, kai jiems reikia pasakyti, kokį pirmą garsą girdi [8].
	Pasakų klausymas ir inscenizavimas bei socialiniai žaidimai	Išimokyklinio amžiaus vaikų pamėgtas būdas – pasaka [2]. // Pasakos, <...>[4]. // <...> pasakų skaitymas, klausymas, inscenizavimas, <...>[5]. // <...> pasakų klausymas, žaidimas pagal jas [5]. // Seku, skaitau pasakas, <...>[7]. // Taip pat socialiniai žaidimai, <...>[2].
	Kompiuteriniai žaidimai	Ai dar labai mėgsta vaikai su kompiuteriu žaidimus, tai aš jiems leidžiu, bet žaidimus parenku pati, iš žiburėlio puslapio mėgstu duoti vaikams žaidimų [8]. // Per kompiuterį rodau įvairius paveikslėlius ir juos įvardijame [9].
Rišliosios kalbos ugdymo būdai	Muzikinė veikla	Taip pat labai dažnai taikau muzikines daineles [1]. <...> dainavimas [4]. // Muzikinė veikla, kai vaikai mokosi kalbėti dainuojant [7].
	Piešimas	<...> piešiame, lipdome, konstruojame na ir panašūs kiti būdai [7].
	Aplinkos stebėjimas	<...> aplinkos stebėjimas, <...>[6]. // Dar, pavyzdžiui, praeitą savaitę kalbėjome apie orą ir skatinu pažiūrėti per langą ir pasakyti, ką mato [9].
	Smulkioji tautosaka	<...> pamėgdžiojimai, <...>[4]. // <...> skaičiuotės, <...>[4].
	Pasakojimas	Dar taip pat pasakojimai pagal paveikslėlį ar jų seką, <...>[6]. // <...> skatinu kurti savas istorijas [3]. // Taikomos įvairios užduotys su paveikslėliais [7]. // Taip pat įvairias korteles mėgstu su vaikais aptarti, sakykim, ką jie mato, kas pavaizduota, kaip apibūdintų tai ką mato ir pan. [7]. // Tai per paveikslėlius dažniausiai [9]. // Tikriausiai – vaizdinė kalba, aš mėgstu vaikus sudominti, pasakodama išraiškingai, savo žodžius iliustruodama paveikslėliais, ypač ryto rate, jei žodžių nesusieju su vaizdu, vaikams sunku manęs klausytis [1].
	Pokalbis	<...> pokalbiai ir pan. [2]. // Stengiuosi tokiems vaikams skirti daugiau dėmesio, juos kalbinti, taip pat ugdymo proceso metu aš juos bandau įtraukti į diskusijas, <...>[3]. // <...> dialogai, <...>[4]. <...> bendravimas, <...>[7].
Parengiamieji kalbinio ugdymo pratimai	Artikuliacinio aparato mankšta	<...> mankštos liežuviui, <...>[5]. // <...> liežuvėlio mankštelė, <...>[6]. // Mes turim tokių prieš ryto ratą liežuvio mankštą, kurią beveik kasdien darom. Jiems labai patinka [8]. // Dažnai darome, kaip sakiau, liežuvio mankštą, <...>[8].
	Kalbinio kvėpavimo pratimai	<...> kvėpavimo pratimai, <...>[5]. // žaidimai kalbinio kvėpavimo įgūdžių formavimui ir sakyčiau kt. [6].
Savaiminis ugdymas		Mano nuomone, kalbos specialiai nereikia ugdyti [2].

Empirinio tyrimo metu paaiškėjo, kad grupių auklėtojos, ugdydamos vaikų kalbinius gebėjimus taiko šiuos kalbos ugdymo būdus: kalbinio ugdymo žaidimus, rišliosios kalbos ugdymo būdus, parengiamuosius kalbinio ugdymo pratimus bei savaiminį ugdymą.

Kategorijos „Kalbinio ugdymo žaidimais“ turinys rodo, kad informantės ugdomajame procese dėmesį skiria žaidimams; smulkiosios motorikos lavinimo pratimams, žaidimams; garsų mokymo žaidimams; pasakų klausymui ir inscenizavimui bei socialiniams žaidimams; kompiuteriniams žaidimams. Auklėtojos akcentavo pasakų skaitymą. Sabaliauskienė, Rimkienė (2009, p. 34) akcentuoja, kad skaitymo nauda vaikams neišmatuojama, be to, šie įgūdžiai išlieka visą gyvenimą. Skaitymas skatina vaikų protinę veiklą, kalbos įgūdžius, padeda ugdyti vaikų dėmesio koncentraciją.

Kategorijos „Rišliosios kalbos ugdymo būdai“ turinys rodo, kad tyrimo dalyvės ugdydamos vaikų rišliąją kalbą dėmesį skiria meninei veiklai (muzikinei veiklai, piešimui, smulkiosios tautosakos elementų taikymas) taip pat su vaikais vedami pokalbiai, organizuojami pasakojimai pagal paveikslėlius ir pan.

Ugdydamos vaikų kalbinius gebėjimus, tyrimo dalyvės, taiko parengiamuosius kalbinio ugdymo pratimus: artikuliacinio aparato mankšta, kalbinio kvėpavimo pratimai.

Apibendrinant tyrimo metu informančių atsakymus, galima teigti, kad ankstyvajam ir ikimokykliniam amžiui svarbu, kad taikomi ugdymo būdai vaikams būtų patrauklūs, įdomūs, skatinantys juos veikti. Kaffemanienė, Burneckienė (2001), Sirtautienė (2000b) pažymi, kad pagrindinė veikla ikimokykliniame amžiuje yra žaidimas, juo ir rekomenduojama remtis, padedant vaikams įveikti kalbos ir kalbėjimo sutrikimus. Informacinių technologijų taikymas, ugdant vaikų kalbinius gebėjimus, pajvairina vaikų ugdymosi procesą, suteikia jiems naujų išpūdžių. Buvo išsakyta nuomonė, kad „*Mano nuomone, kalbos specialiai nereikia ugdyti. Tikslingiausiai ji ugdosi, kai vaikas nuolatos ją girdi, ir bendrauja tiek su bendraamžiais tiek su suaugusiais*“ [2]. Daniels, Stafford (2000, p. 175) teigimu, daugelis vaikų be jokių pastangų išmoksta vartoti kalbą ir bendrauti. Anot autorių, vaikas mokosi kalbos kasdien bendraudamas su auklėtoja, kitais suaugusiaisiais ir bendraamžiais.

Ugdymo individualizavimas. Tyrimo metu buvo domėtasi ar ikimokyklinio ugdymo auklėtojos taiko kalbinio ugdymo individualizavimo principą. 3 lentelė iliustruoja auklėtojų atsakymus apie skiriamą specialų laiką vaikų individualiam kalbinių gebėjimų ugdymui/si grupėje.

3 lentelė

Auklėtojų skiriamas specialus laikas vaikų individualiam kalbinių gebėjimų ugdymui/si grupėje

Kategorijos	Atsakymų pavyzdžiai
Skiriama laiko kalbiniam ugdymui	<i>Taip skiriu, nuo ankstauro ryto, kol dar tik renkasi vaikai, ir kol jų yra mažiau. Ir taip pat, jei yra galimybė vakare. Individualiai galiu skirti tik tada kai vaikų nėra daug vaikų [1]. // Taip, tačiau kalbinių gebėjimų ugdymas dažniausiai</i>

	<i>būna ugdant pažintinius procesus [2]. // Tiesiog, kol kiti vaikai užsiima kūrybiniais darbais, su kitais tobuliname kalbinius gebėjimus [3]. // Taip. Kasdien [5]. // Dažniausiai skiriu, dirbu individualiai, dažniau prieinu padėti atlikti užduotis, pasiūlau visai grupei bendrus žaidimus, kurių dėka lavėja vaikų turinčių kalbos ir kalbėjimo sutrikimų [6]. // Taip. Tuomet kai į grupę nuo ryto renkasi vaikai, arba popietinėje veikloje. Pagal situaciją. Taip pat pasinaudoju tuo laiku, kai kiti vaikai išėję į anglų būrelį [7].</i>
Neskiriamo laiko kalbiniam ugdymui	<i>Ne, nes specialaus laiko tiesiog nėra. Laiko labai trūksta [4]. // Ne. Suprantat pas mane dar yra grupėje vaikų su dėmesio sutrikimu, su elgesio sutrikimu, todėl man paprasčiausiai nelieka laiko tam [8]. // Specialaus tai tikrai ne [9].</i>

Gauti duomenys atskleidė, jog auklėtojos individualizuoja ugdymą vaikams, turintiems kalbos ir kalbėjimo sutrikimų. Anot Sabaliauskienės, Rimkienės (2009, p. 17), stengdamiesi efektyviai tenkinti vaikų poreikius suaugusieji turėtų atsižvelgti į individualius vaikų skirtumus. Kaffemanienės, Raseckienės (2008, p. 141) nuomone, plėtojant vaiko kalbinius gebėjimus, didelis dėmesys turi būti skiriamas ugdymo *individualizavimui*. Tyrimo duomenys atskleidė, kad grupių auklėtojos skiria dėmesį išnaudojant visas galimybes individualiam darbui: atostogų metu, prieš pradedant vaikams rinktis į grupę, ar popietinėje veikloje, kai vaikai pradeda skirstytis į namus, racionaliai išnaudojamas laikas, kai kiti vaikai išeina į papildomus būrelius. Tačiau pasitaikė ir tokių auklėtojų, kurios negeba rasti individualaus laiko vaikams.

Tyrimo duomenys (žr. 4 lentelę) rodo, kad auklėtojos naudojasi „Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašu“ (2014): stebi vaikų pasiekimų žingsnius, lygina juos su vaiko amžiumi, fiksuoja vaikų daromą pažangą, individualizuoja ugdymo procesą bei įgyvendina apraše pateiktas rekomendacijas.

4 lentelė

Pasiekimų fiksavimas naudojantis „Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašu“

Kategorijos	Atsakymų pavyzdžiai
Pasiekimų stebėjimas	<i>Atsižvelgiu į amžiaus tarpsnio gebėjimus, ko negeba ir ko sieksiu, kad gebėtų [1]. // Pagal amžių stebiu, ką vaikas turi gebėti, kokie sunkumai, kiek galiu reikalauti iš vaiko pagal amžių [6]. // Orientuojuosi į vaiko amžių, ar jis yra pasiekęs tam tikrus kalbos gebėjimus pagal amžių [7]. // Na, atsižvelgiu į rekomendacijas, pagal tai vertinu ir mokau vaikus kalbėjimo ir klausymo [3]. // <...> remiuosi aprašo gairėmis <...> [4].</i>
Pažangos fiksavimas	<i>Todėl stengiuosi fiksuoti vaiko kalbą, ją užrašydama [2]. // 2 kartus per metus atlieku stebėjimą, <...> [4]. // <...> aš kiekvieną savaitę fiksuojau vaikų pasiekimus [8].</i>
Ugdymo individualizavimas	<i>Sukurta nauja vertinimo sistema sudaro sąlygas kiekvienam pedagogui žingsnis po žingsnio modeliuoti ugdymą(-si), ko eigoje, kiekvienam vaikui sudarant sąlygas objektyviai individualizuoti ugdymą, atpažinti jo poreikius, galimybes ir siektinus rezultatus [2]. // <...> keliami uždaviniai planuojant individualų ir grupinį ugdymą [5]. // Mėgstu savyje pasidaryti refleksija, kad žinočiau, kur kiekvienam dar reikia padėti [8].</i>

Pastebima vaikų kalbinio ugdymosi pažanga. Tyrimo metu buvo domėtasi, kokią vaikų, kurie turi kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, kalbinio ugdymosi pažangą pastebi grupių auklėtojos. Interviu duomenys pateikiami 5 lentelėje.

Pastebima kalbinio ugdymosi pažanga

Kategorijos	Atsakymų pavyzdžiai
Aiškesnis garsų, žodžių tarimas	<i>Vaikai pradeda aiškiau tarti garsus, identifikuoti ir diferencijuoti [2]. // Atsiranda naujų žodžių tarimas, kitų taisyklingesnis ištarimas [3]. // Dažniausiai girdimi jau įtvirtinti garsai, <...> [5]. // Garsai taisyklingai pradedami tarti [8]. // Užfiksuoja kiek taria žodžių, <...> [9].</i>
Suprantamesnė vaikų kalba	<i>Pasistebi, ypač tai, kad vaikų kalba pasidaro aiškesnė, suprantamesnė kalba [1]. // Vaikai pradeda žymiai taisyklingiau kalbėti, jų kalba pasidariau labiau suprantama tiek man, tiek grupės vaikams [4]. // Žinoma pasijaučia, kad pradeda kalbėti aiškiau, suprantamiau [8].</i>
Drąsesnė kalbinė raiška	<i>Vaikai drąsesni, drąsiau taria žodžius, net jei ne visi garsai ištariami sklandžiai [6]. // Vaikai pasidaro drąsesni, atviresni, labiau nori bendrauti su suaugusiais ir bendraamžiais, labiau reiškiasi ryto rato metu [7]. // Man labai svarbu, kad vaikas atėjęs į grupę pirmiausia jaustųsi saugiai, laisvai, tai jei pastebiu, kad vaikas, kuriam sunkumų kyla dėl kalbos sutrikimų, pradeda drąsiau reikšti savo mintis, jau yra labai didelis pasiekimas [8]. // <...> gausesnis žodynas <...> [5].</i>
Sudėtingesnių sakinių vartojimas	<i>Vaikai pradeda vartoti sudėtinius sakinius, pasakoti [2]. // <...> ar vaikų minčių reiškimas sudėtingesnės konstrukcijos sakiniais [5]. // Dar mokosi kalbėti ne vieno žodžio sakineliais, o vis ilgina, naudoja įvairesnius žodžius [6].</i>

Atlikta interviu turinio analizė rodo, kad pastebimas aiškesnis garsų, žodžių tarimas, vaikų kalba tampa suprantamesnė tiek auklėtojoms, tiek šalia esantiems vaikams. Galima daryti prielaidą, jog dėl aiškiau tariamų žodžių, garsų, suprantamesnės kalbos, padidėja vaikų savivertė, jie pradeda teigiamai save vertinti. Kaip pažymi informantės: *“Vaikai pasidaro drąsesni, atviresni, labiau nori bendrauti su suaugusiais ir bendraamžiais, labiau reiškiasi ryto rato metu [7]”*. Tyrimo duomenys rodo, kad vaikai pradeda vartoti sudėtingesnės struktūros sakinius, gausėja jų žodynas bei vystosi intelektualiniai gebėjimai.

2.4. Pedagogų nuomonė apie vaikų, turinčių kalbos bei kalbėjimo sutrikimų, elgsenos ir bendravimo ypatumus

Požymiai, pagal kuriuos atpažįstami galimi vaikų kalbos raidos sutrikimai. Garšvienė, Ivoškuvienė (1998, p. 51) akcentuoja, kad pedagogas, norėdamas padėti vaikui, turi turėti supratimą apie kalbos sutrikimus, žinoti bei pastebėti požymius, kurie rodo kalbos raidos sutrikimus. Pasak Daugirdienės (2003, p. 296) tik laiku pastebėjus kalbos raidos nukrypimus, ištyrus ir nustatčius priežastis, laiku suteikus logopedinę pagalbą, galima padėti gerus kalbos raidos pagrindus. Atsižvelgiant į tai, interviu metu buvo siekta nustatyti, kaip, iš kokių požymių grupių auklėtojos atpažįsta galimus ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos raidos sutrikimus. Apibendrinti interviu metu gauti atsakymai, atspindintys pagrindinius požymius, pagal kuriuos atpažįstami kalbos raidos sutrikimai, pateikiami 6 lentelėje.

Požymiai, pagal kuriuos atpažįstami galimi ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos raidos sutrikimai

Kategorijos	Atsakymų pavyzdžiai
Vėluoja kalbos raida	<i>Vėluoja kalbos raida, dažniai paraleliai vėluoja ir fizinė, socialinė, pažintinė raida. Neatitinka raida amžiaus tarpsnio. Nekalba arba kalba pavieniais žodžiais, vientisiniais sakiniais. [2]. // Žinoma, tada vaiko kalba vėluoja, tarkim vaikas visai nekalba, arba atsilieka žodynas, <...> [7]. // Aš jį pakalbinu, ir jis arba atsiliepia ir nieko nesako, arba atsako, stebiu kaip jis žaidimo metu kalba, <...> kiti dėlioja žaisliukus ir nieko nesako [9].</i>
Netaisyklingas garsų tarimas	<i>Dažniausiai – ne visų garsų tarimas, pirmų raidžių dingimas, šveplavimas. Retkarčiais priebalsių sumaišymas vietomis [3]. // Kai pati grupėje girdžiu, jog vaikas netaisyklingai taria garsus [4]. // <...> neaiškiai tariamai garsai, <...> [6].</i>
Gestų naudojimas	<i><...> kalbant nuolatos lydi gestai [2]. // Vaikas tik gestų pagalba bendrauja ir tik pavieniais garsais [7]. // Sunkiai žodžiais nusako kas įvyko, gestikuliuoja [1]. // <...> dažnai kalbėdamas rodo gestus [3]. // Taip, pastebėjau, kad emocijas daugiau reiškia kūno kalba [4]. // Vaikai vengiantys kalbėti, daugiau bendrauja veiksmais, pvz. kai nori gerti, prieina prie auklėtojos paima už rankos ir vedasi prie puodelių su vandeniu ir pan. [6]. // Vienas rodo piršteliu, ko jis nori, kitas verkia [9].</i>
Neišplėtotas žodynas	<i>Žodynas neišplėtotas, <...> [2]. // <...> skurdus žodynas [6].</i>
Kalbinių situacijų vengimas	<i>Sakyčiau iš to, kad vengia kalbėti, <...> [6]. // Iš bendravimo, tarkim ryto rato metu pastebiu, ypač tiems vaikams kuriems sunkiau sekasi su kalba, kad jie net vengia kalbėti, jie bijo kalbėti. Todėl, kad jie jaučia, kad ne taip daro [8].</i>
Nesuprantama kalba	<i>Dažnai tokie vaikai nesuprantamai reiškia savo norus, emocijas [1]. // <...> kalba sunkiai suprantama arba netgi visai neįmanoma suprasti [7]. <...> vieni „savo kalba“ kalba <...> [9]. // Jie tai reiškia sava kalba, galvodami, kad tai normalu ir juos turi suprasti [3].</i>
Nerišli kalba	<i>Iš karto pastebiu tuos, kurie mažai kalba ar visai nekalba, ar tarkim kalba nerišli [1]. // Nesudeda sakinio. Kalba skienuotai [3]. // Kalba savo „Šurum burum“ kalba [3]. // Yra keletas vaikų, kurių kalbą aš pati sunkiai suprantu, nors jie jau penkiamečiai [8].</i>

Atlikus gautų duomenų turinio analizę paaiškėjo, kad grupių auklėtojos pastebi vėluojančią vaikų kalbos raidą: *Vėluoja kalbos raida, dažniai paraleliai vėluoja ir fizinė, socialinė, pažintinė raida. Neatitinka raida amžiaus tarpsnio. Nekalba arba kalba pavieniais žodžiais, vientisiniais sakiniais. [2]; Yra keletas vaikų, kurių kalbą aš pati sunkiai suprantu, nors jie jau penkiamečiai [8].* Netaisyklingas garsų tarimas, auklėtojų nuomone, parodo, jog vaikas turi kalbos ir kalbėjimo sutrikimų. Tyrimo dalyvių teigimu, vaikų kalbinė elgsena nuo kitų išsiskiria tuo, kad vaikai bendraudami naudojami gestais: *„Sunkiai žodžiais nusako kas įvyko, gestikuliuoja [1]; <...> dažnai kalbėdamas rodo gestus [3]; Taip, pastebėjau, kad emocijas daugiau reiškia kūno kalba [4]; Vaikai vengiantys kalbėti, daugiau bendrauja veiksmais, pvz. kai nori gerti, prieina prie auklėtojos paima už rankos ir vedasi prie puodelių su vandeniu ir pan. [6]; Vienas rodo piršteliu, ko jis nori,*

kitas verčia [9]“ ir kalba „savo kalba“. Informantės teigė, kad esant neišplėtotam žodynui, vaikai vengia kalbinių situacijų, patiria bendravimo sunkumų, negeba rišliai kalbėti.

Vaikų, turinčių kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, elgsena. Mokslinėje literatūroje nurodoma, kad jei vaikas negali komunikuoti, bendrauti su kitais, tuomet jis jaučiasi atstumtas, vienišas, negalintis išsakyti savo nuomonės, emociškai suvaržytas, stokoja pasitikėjimo, neturi priklausymo jausmo ir pan. (Garšvienė, Ivoškuvienė, 2003, p. 296). Tyrimu buvo siekta atskleisti, kokią vaikų, kurie turi kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, elgseną grupėje pastebi su jais dirbančios specialistės. Gauti atsakymai pateikiami 7 lentelėje.

7 lentelė

Vaikų, kurie turi kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, elgsenos apibūdinimas

Kategorijos	Subkategorijos	Atsakymų pavyzdžiai
Vaikų elgsena	Elgesio valdymo sunkumai	<i>Tuo tarpu agresyvūs vaikai, stengiasi į save atkreipti dėmesį visomis įmanomomis priemonėmis. Nori bendrauti, tačiau dėl kalbos sutrikimo kiti jo nesupranta, ir tai iššaukia pykčio priepuolius [2]. // Dažnai būna agresyvūs, nemoka paprašyti žaislų, pakviesti kartu veikti [5]. // <...> tačiau draugiškai pažaisti pavyksta tik labai trumpą laiką [7]. // Dažnai kyla ir su elgesio valdymo sunkumų, jie negalėdami išreikšti savo norų žodžiu, pradeda rėkti, šaukti, verkti, o kai kada į darbą paleidžia ir rankas [7].</i>
	Uždarumas	<i>Tokie vaikai grupėje yra uždaresnio būdo, labiau mėgsta žaisti vieni, nes vaikai juos sunkiai supranta [7]. // Tačiau būna ir labai tylių, uždarų vaikų, kurie mėgsta vieni ramiai žaisti [7]. // Ne, jie kaip tik ramesni, tylesni. Turiu mergaitę, kuri grupėje buvo kaip ir užguita, atstumta [8]. // Galiu pasakyti, kad nenoriai bendrauja, nes negeba žaisti, papasakoti, bendrauti tarpusavyje [1]. // Uždari vaikai vengia bendrauti tiek su suaugusiais tiek su bendraamžiais, nenori įsitraukti į grupines veiklas. Dažnai su nieko nebendrauja, nes bijo, kad jo niekas nesupras. [2]. Vaikai daugiau žaidžia vieni arba pasirenka draugus, kurie taip pat turi tam tikrų kalbos ir kalbėjimo sutrikimų [6].</i>
	Emocijų suvokimo ir raiškos sunkumai	<i>Dažniausiai šie vaikai turi emocinių problemų [2]. // Galiu teigti, kad vaikai, turintys kalbėjimo sutrikimų, dažnai turi ir emocijų suvokimo ir raiškos problemų [5].</i>

Tyrimo rezultatai rodo, kad vaikų, turinčių kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, elgsenoje pastebimi elgesio valdymo sunkumai, emocijų suvokimo ir raiškos sunkumai, uždarumas. Anot informančių, dalis šių vaikų vengia kalbinių situacijų, patiria bendravimo sunkumų, o kita dalis geba bendrauti ir bendradarbiauti su šalia esančiais vaikais. Remiantis Giedriene (2015, p. 143), vaikai, turintys kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, dažniau vengia socialinių kontaktų, dažniau žaidžia ar kitaip veikia vieni, o ne grupėje, retai turi nuolatinį žaidimų ar kitokios veiklos partnerį.

Tyrimo dalyvavusios pedagogės apibūdino bendraamžių požiūrį į vaikus, turinčius kalbos ir kalbėjimo sutrikimų (žr. 8 lentelę).

Kategorija Bendraamžių požiūris į vaikus, turinčius kalbos ir kalbėjimo sutrikimų

Subkategorijos	Atsakymų pavyzdžiai
Vengimas bendrauti su negebančiu kalbėti vaiku	<i>Bendraamžiai taip pat jų vengia [2]. // Pasitaiko įvairių situacijų, kartais vaikai atstumia, <...>[4]. // Praktiškai nelabai juos kiti vaikai į žaidimus įtraukia. Sakyčiau tų nekalbančių ir nepasikviečia kartu žaisti [9].</i>
Bendravimas, neišskiriant negebančio kalbėti vaiko	<i>Stebisi kodėl draugas nemoka kalbėti. Gal jis serga, ar panašiai. Bet į žaidimus įtraukia ir tokį vaiką [3]. // <...> o kartais nesudaro jokių problemų [4]. // Vaikai tarpusavyje sutaria puikiai. Greitai įpranta prie sunkiau kalbančių vaikų reikiamų minčių. Paklausia vienas kito, jei nesupranta, kartoja panašiai skambančius žodžius [5]. // Bendraamžiai, kurie jau ilgesnį laiką buvę kartu, nelabai kreipia dėmesį, bendrauja neišskirdami iš kitų grupės vaikų [6]. // Nors jie yra priimami grupės vaikų, <...> [7].</i>

Dalies tyrime dalyvavusių auklėtojų teigimu, kai kurie bendraamžiai vengia negebančių kalbėti vaikų, tačiau kita dalis vaikų bendrauja, neišskirdami negebančio kalbėti vaiko, kartu žaidžia, puikiai sutaria.

2.5. Pedagogų pastebėtos ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbinio ugdymo problemos, kalbos bei kalbėjimo sutrikimų prevencijos būdai

Pagalbos teikimas vaikams, kurie nepateko į logopedinės pagalbos gavėjų sąrašus. Akcentuojama, kad nemaža dalis ikimokyklinio amžiaus vaikų turi kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimų. Ankstyvasis amžius ir ikimokyklinis laikotarpis turi ypatingą reikšmę tolesniam vaiko mokymuisi ir lemia jo asmenybės formavimąsi. Praktika rodo, kad ne visi vaikai gauna logopedo pagalbą ugdymo įstaigoje. Tyrimu siekta atskleisti, kokia pagalba teikiama vaikams, kurie nepateko į logopedinės pagalbos gavėjų sąrašus. Tyrime dalyvavusių pedagogų atsakymų turinio analizės duomenis iliustruoja 9 lentelė.

Pagalbos teikimas vaikams, kurie nepateko į logopedinės pagalbos gavėjų sąrašus

Kategorijos	Atsakymų pavyzdžiai
Užduočių individualizavimas	<i>Visi vaikai patenka. Tačiau grupėje dar papildomai teikiamos kaip jau ir minėjau, individualios užduotėlės, lavinančios kalbą [1]. // Kurie nepatenka pas logopedą, pagalbos kaip ir negauna. Tiesiog auklėtojos, ruošdamos užduotis atsižvelgia į tokius vaikus ir parenka individualias užduotis, daugiau laiko skiria individualiam darbui [6].</i>
Neteikiama pagalba	<i>Reikia pripažinti, kad neteikiama. Auklėtojos ugdo 18 skirtingų sričių, kalbos ugdymas (sąlytinė ir rašytinė kalba) tik 2 iš jų, todėl labai sunku akcentuoti ugdymą vien į kalbos ir kalbėjimo plėtojimą [2]. // Logopedų pagalba neteikiama. Vaikas laukia savo eilės, o su juo pagal galimybes užsiima auklėtoja [3].</i>
Konsultacijos tėvams	<i>Aš dažniausiai jeigu matau, kad vaikui labai sudėtinga su kalba, nukreipiu juos pas logopedą, konsultacijai. O jei patys tėvai domisi, kiek turiu žinių, atsakau jiems [4].</i>

Bendradarbiavimas su logopedu	<i>Pagalbą teikia grupės auklėtoja. Turiu puikios patirties, kai pagalba visiems grupės vaikams buvo teikiama bendrų projektų su logopedu metu [5].</i>
Teikiama logopedo pagalba ne ugdymo įstaigoje	<i>Tačiau žinau, kad tėvai kreipiasi į privačius logopedus dar papildomai [7]. Nebent tai, kad kai kurie tėveliai pradeda domėtis privačia logopedo veikla. Kalbant su tėvais sužinau, kad jie jau patys pastebi, jog sunkumų kyla ir ieško pagalbos kuo anksčiau [9].</i>

Auklėtojos individualizuoja ugdymą, skirdamos dėmesio kalbinių gebėjimų ugdymui, konsultuoja tėvus, kartu su logopedu organizuoja bendrus kalbos ugdymo projektus. Tyrimo dalyvių teigimu, tėvai, suprasdami logopedo pagalbos reikalingumą jų vaikui, kreipiasi į privačius logopedus. Dalis informančių atvirai pripažino, kad pagalbos neteikia, motyvuodamos tuo, kad „auklėtojos ugdo 18 skirtingų sričių, kalbos ugdymas (sąrytinė ir rašytinė kalba) tik 2 iš jų, todėl labai sunku akcentuoti ugdymą vien į kalbos ir kalbėjimo plėtojimą [2].“

Grupių auklėtojų bendradarbiavimas su ugdytinių tėvais. Daugelis autorių (Ambrukaitis, Antonovaitė, 2002; Gevorgianienė, 2003; Ališauskienė, Miltenienė, 2004; ir kt.) akcentuoja bendradarbiavimo naudą. Pasak Dobilaitės (2005, p. 42), tėvų ir vaikų darželio pedagogų bendradarbiavimas - viena pagrindinių sąlygų, nulemiančių vaikų ugdymo sėkmę. Tyrimo metu buvo siekta nustatyti, kaip vyksta grupių auklėtojų ir ugdytinių tėvų bendradarbiavimas. Gauti tyrimo duomenys demonstruojami 10 lentelėje.

10 lentelė

Grupių auklėtojų bendradarbiavimas su ugdytinių tėvais

Kategorijos	Atsakymų pavyzdžiai
Tėvų konsultavimas	<i>Ir tėvelius namuose raginu taip pat daryti [1]. // O kas liečia konkrečiai auklėtojos darbą, tai visada stengiuosi tėvams papasakoti kaip jų vaikas jaučiasi grupėje, kaip jam sekasi bendrauti su vaikais ir suaugusiais, ar noriai dalyvauja veiklose [2].// Reiktų tėvus supažindinti su tam tikra metodine medžiaga, teikti rekomendacijas, pasiūlymus [3].// Dažniausiai dalinamės informacija, tariamės, priimame bendrus sprendimus, kad pagalba iš esmės nesiskirtų ir būtų panaši [4]. // Kasdieniai pokalbiai, individualūs pasiekimų aptarimai [5].// Pokalbių metu dalinamės pastebėjimais, ugdymo būdais, ką daro tėvai namuose, ką mes grupėje, pasiūlymais, patarimais, ugdymo priemonėmis ir pan. [6]. // Būna, kad kalbuosi su tėvais, aš jų klausiu, kaip namuose jie kalba. Domiuos, klausiu jų kaip namuose [9]. // Informuoju apie padaryta pažangą, arba sunkumus [7].</i>
Nukreipimas pas įstaigos logopedą	<i>Aš dažniausiai juos nukreipiu pas įstaigos logopedą, kuris pateikia individualių užduotelių [1].// Mano manymu, svarbiausia tėvams suteikti kuo daugiau informacijos apie patį sutrikimą, bet čia gal logopedo pareiga [2]. // Dažnai rekomendacijas teikia logopedė, rodome pratimus, pasiūlome žaidimus ar paveikslėlius veikloms [5]. // Raginu tėvus bendrauti su logopedu [7].</i>
Pedagogų kompetencijos stoka	<i>Manau, kad pati neturiu kompetencijos jų pakonsultuoti dėl kalbos [1].</i>
Tėvų abejingumas	<i>Kartais tėvai nereaguoja, tarsi susidarau įspūdį, kad auklėtojos jiems ne autoritetas [3]. // Tačiau, ne visi tėvai linkę bendradarbiauti. Yra tokių, kurie mano, jog jokių problemų nėra ir kad kalbos sutrikimas išnyks savaime [4]. Reikia įrodinėti jiems, aš nelendu į akis, bet aš problemą nustatau, pasakau ką reikia daryti, kaip daryti ir kaip jie nori. Jei jie nereaguoja, tai jau jų bėda [8].</i>
Tėvų žinių stoka	<i>Darbe dažnai susiduriu su situacijomis, kai tėvai neturi informacijos apie vaiko sutrikimus, pagrindinius požymius ir ugdymo gaires [2].</i>

Tyrimo metu gauti rezultatai atskleidė, kad specialistės vieną iš bendradarbiavimo formų išskiria tėvų konsultavimą. Tėvų konsultavimas vyksta dalijantis kalbos ugdymo užduotimis, informacijos perteikimo apie vaiko kalbinę elgseną, savijautą, jo kalbinius gebėjimus. Konsultacijų metu vyksta bendrų tikslų suderinimas, kad būtų pasiekta norimų rezultatų. Ieškoma bendrų sprendimų, kad taikomi metodai būtų vieningi tiek namų aplinkoje, tiek grupėje.

Atlikus turinio analizę paaiškėjo, kad specialistėms trūksta žinių, gebėjimų kaip konsultuoti tėvus, jog jie galėtų namuose ugdyti vaikų kalbinius gebėjimus, tuomet informantės tėvus nukreipia pas įstaigos logopedą.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad grupių auklėtojos bendradarbiaudamos su ugdytinių tėvais susiduria su jų abejingumu bei tėvų žinių stoka.

Patiriami sunkumai, ugdant vaikų kalbinius gebėjimus. Tyrimo metu buvo siekiama nustatyti, kokių problemų patiria grupių auklėtojos, ugdydamos vaikų kalbinius gebėjimus. Tyrimo dalyvių atsakymai pateikiami 11 lentelėje.

11 lentelė

Grupių auklėtojų patiriami sunkumai, ugdant vaikų kalbinius gebėjimus

Kategorijos	Atsakymų pavyzdžiai
Bendradarbiavimo stoka	<i>Trūksta komandinio darbo. Manau, kad vieningai visi turėtų dirbti, tiek logopedė, tiek auklėtojos, ir žinoma tėvai [9]. // Kartais kyla sunkumų bendradarbiaujant su tėvais, su įstaigos logopede [4]. // Ir dar galiu išskirti sunkumą, kad tėvai neigia, jog jų vaikai turi kalbos sutrikimų, labai mėgstama frazė „paaugs ir viskas susitvarkys“. Ir žinokit pakankamai dažnai tėvai nenori matyti, kad vaikui reikia papildomos pagalbos, aš bandau sakyti, kad kyla sunkumų, o jie matau numoja ranka. Tada ir aš mažiau pastangų berodau su jais bendraudama, nes esu įsitikinusi, kad tėvai turi pirmiausiai rūpintis savo vaikais [7].</i>
Auklėtojų iniciatyvos ir kompetencijų stoka	<i>Aišku ir pati turėčiau eiti konsultuotis, bet kažkaip kai logopedė neima dvimečių ir pati nenuieinu. Dabar pagalvojau, kad ir mano iniciatyvos galėtų būti daugiau, manau, tikrai patartų ir neatsisakyti padėti logopedė [9]. // Manau pagrindiniai sunkumai – žinių <...> trūkumas [2]. // Dažnai susiduriu su problema, kad nežinau, kaip tinkamai ugdyti vaikų kalbinius gebėjimus [2].</i>
Laiko trūkumas (grupėse per didelis vaikų skaičius)	<i>Manau pagrindiniai sunkumai - <...> ir laiko trūkumas [2]. // Kitas svarbus aspektas, tai laiko trūkumas, kalbos ugdymas yra tik viena iš kelių prioritetinių ugdymo sričių [2]. // Trūksta laiko individualiam darbui [4]. // Per mažai laiko kasdien skirti pakankamai dėmesio tokiems vaikams, ypač kai jų grupėje ne vienas ir ne du, o pakankamai daug, kuriems reikėtų daugiau individualaus darbo. Paprasčiausiai nėra galimybės. Vaikų grupėje daug, jų turiu 20, nėra kada ir prieiti prie kiekvieno [6]. // Laiko [8].</i> <i>Ir grupėse vaikų per daug, va pavyzdžiui atostogų metu pastebėjau, kad ir tie vaikai visai kitaip jaučiasi, ir prie kiekvieno gali prieiti, skirti individualaus dėmesio, bent sraše jų kad 15 būtų ir tai būtų žymiai lengviau [8]. Tai žinoma reikia mažinti vaikų skaičių grupėse. Pamatytumėm kiek problemų vaikams darželyje išsprendžiam [8].</i>
Negebėjimas suprasti vaiko kalbą	<i>Sudėtinga su tais vaikais, kurie kalba „šurum burtum“ kalba. Tada sunku su vaiku bendrauti, kai jis įnirtingai pasakoja savo įspūdžius ir laukia atsako, o tu nesupranti, apie ką jis kalba. O neatsakyti negali, nes jam bus skaudu [3].</i>
Inovatyvių priemonių stoka	<i>Inovatyvių priemonių stoka. <...>. Man labai norėtųsi daugiau priemonių, kuriomis galėčiau labiau sudominti vaikus. Turiu priemonių, bet jos jau „atgyvenusios“ [5].</i>
Vaikų uždarumas	<i>Kartais vaikai nenori bendrauti, yra uždari, į norą bendrauti ir kalbėtis atsako abstrakčiai [7].</i>

Atlikto tyrimo duomenys rodo, kad grupių auklėtojos stokoja bendradarbiavimo su įstaigos logopede, ugdytinių tėvais. Kaffemanienė, Žukaitė (2008) pabrėžė, kad viena iš bendradarbiavimo stokos priežasčių – iniciatyvos bei noro bendradarbiauti trūkumas. Tyrimo rezultatai rodo, kad grupių auklėtojoms pačioms trūksta iniciatyvos bei kompetencijų teikti pagalbą vaikams, turintiems kalbos ir kalbėjimo sutrikimų. Tyrime dalyvavusios pedagogės teigė, kad sunku atrasti laiko, kurį galėtų skirti vaikų kalbinių gebėjimų ugdymui. Atliktas tyrimas rodo, kad grupių auklėtojoms sunku teikti pagalbą vaikams dėl per didelio vaikų skaičiaus grupėse. Pedagogėms sunku suprasti vaikų kalbą, trūksta inovatyvių ugdymo priemonių. Bei sunku atrasti individualų priėjimą prie vaiko, nes vaikams, turintiems kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, būdingas bruožas - uždarumas.

Galimi prevencijos būdai, ugdant vaikų ankstyvuosius kalbinius gebėjimus. Tyrimo metu buvo siekta atskleisti kokius galimus prevencijos būdus siūlo taikyti grupių pedagogės, ugdant vaikų ankstyvuosius kalbinius gebėjimus. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad kuo anksčiau vaikams pradėdam teikti pagalbą, tuo geresnių rezultatų įmanoma pasiekti. 12 lentelė iliustruoja grupių auklėtojų išskirtus galimus prevencijos būdus, ugdant vaikų ankstyvuosius kalbinius gebėjimus.

12 lentelė

Galimi prevencijos būdai, ugdant vaikų ankstyvuosius kalbinius gebėjimus

Kategorijos	Atsakymų pavyzdžiai
Bendravimas su vaikais	<i>Svarbiausia mano manymu, tiesiog bendrauti su vaikais. Dabar tėvai dažnai duoda vaikams IKT ir nebendrauja su jais. Reikia su vaikais kalbėtis, atsakinėti į jų klausimus, skaityti pasakas, nuolat pasakoti ką matome, kur einame ir t.t. [2].</i>
Logopedo pagalba	<i>Reiktų kuo daugiau užsiėmimų su specialistu, šiuo atveju logopedu. Mat jis geriausiai žino kaip greičiau ir sėkmingiau išvystyti vaiko kalbėjimo įgūdžius [3]. // Manau švietimo sistema turėtų spręsti šį klausimą, manau pagelbėtų didesnis logopedo darbo krūvis įstaigoje [3]. // Kad jei nėra įstaigoje vietos, jie gal privačiai eitų su savo vaikais, ar tarkim į polikliniką gal pavyktų [9].// Taip pat reiktų logopedo integracijos į grupines veiklas. Manau galėtų parodyti, ką man daryti su tais vaikais, aš padaryčiau [3]. // Aš pati eičiau ir kviesčiau bendram projektui įstaigos logopedę[5].</i>
Ankstyvasis kalbinių gebėjimų ugdymas	<i>Manau būtina, kuo anksčiau teikti pagalbą vaikams [5]. // Pradėti nuo pat mažens, nelaukti kol problemos bus rimtesnės [7]. // Aš kaip auklėtoja pradėjusi dirbti lopšelio grupėje labai norėčiau, kad logopedai nebijotų dirbti ir su dvimečiais [9]. // Na kad pradėtų labiau ir į lopšio vaikus dėmesį atkreipti [9].</i>
Tėvų konsultavimas	<i>O pirmiausia ugdyti tėvus, teikti jiems pagalbą, rodyti, kaip tai daryti namuose [5]. // Ir daug labai daug kalbėtis su tėvais, supažindinant juos su sutrikimo ypatybėmis [7]. // Labai svarbu šviesti tėvus [8]. // Manau, kad būtų labai gerai, jei logopedė pasitikrintų tuos vaikučius ir kvieštų tėvus pasakydama kas ir kaip, kad vaikai kuo anksčiau būtų pas logopedę [9].// Kuo daugiau bendradarbiauti visiems [6].</i>
Pedagogų kvalifikacijos kėlimas	<i>Sudaryti galimybes pedagogams kelti kvalifikaciją šioje srityje [1]. // Manau labai svarbu patiems auklėtojams plėsti savo kompetencijas, niekada nenustoti domėtis, mokytis [1]. // Manau ir auklėtojoms trūksta kompetencijos, kaip tinkamai ugdyti vaikų kalbą. Praverstų kursai, seminarai [3]. // Manau reikia pradėti nuo savęs, turėti norą padėti tokiems vaikams ir kai patys domėsimės, ieškosime būdų kaip ir ką teisingai padaryti. Daug kas pajudėtų pirmyn [4].</i>

Atlikto tyrimo duomenys rodo, kad svarbu vaikui skirti individualaus laiko, tiesiog su vaiku bendrauti, skaityti jam pasakas, kalbinti vaiką. Informantės pažymi, jog svarbu, kad vaikas, kuris turi kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, kuo anksčiau gautų logopedo pagalbą. Nepavykus jos gauti, nurodo galima sprendimą – kreiptis pagalbos į privačius logopedus. Tyrime dalyvavusių pedagogų teigimu, svarbus tėvų konsultavimas, bendradarbiavimas su tėvais ir logopedu. Akcentuojama, kad naudinga logopedo integracija į grupines veiklas, kad kuo anksčiau dėmesys būtų teikiamas ankstyvųjų kalbinių gebėjimų ugdymui. Kaip vieną iš prevencijos būdų, ugdant ankstyvuosius kalbinius vaikų gebėjimus, grupių auklėtojos pažymi pedagogų kvalifikacijos kėlimą.

Išvados

1. Mokslinės literatūros analizė rodo, kad ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbinių gebėjimų ugdymas yra svarbi raidos dalis. Kalbinių gebėjimų ugdymas labai reikšmingas tolimesnei vaiko raidai, jo asmenybės formavimuisi, palankios socializacijos plėtotei. Išugdyta kalba yra vienas svarbiausių vaiko asmenybės brandos požymių, todėl šiai ugdymo veiklos sričiai skiriama ypač daug dėmesio. Siekiant efektyvaus ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbinių gebėjimų ugdymo svarbu atsižvelgti į kalbos ugdymui keliamus tikslus, ugdymo būdus, numatytus kalbinių gebėjimų ugdymo komponentus.

2. Tyrimo duomenys rodo, kad grupių auklėtojos, ugdydamos vaikų kalbinius gebėjimus taiko šiuos kalbos ugdymo būdus: kalbinio ugdymo žaidimus, rišliosios kalbos ugdymo būdus, parengiamuosius kalbinio ugdymo pratimus bei savaiminį ugdymą. Akcentuojama, kad ankstyvajam ir ikimokykliniam amžiui svarbu, kad taikomi ugdymo būdai vaikams būtų patrauklūs, įdomūs, skatinantys juos veikti. Tyrimo duomenys atskleidė, kad grupių auklėtojos skiria dėmesį išnaudojant visas galimybes individualiam darbui su ugdytiniu.

3. Tyrimo duomenys rodo, kad vaikų, turinčių kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, kalbinė elgsena nuo kitų išsiskiria tuo, kad bendraudami naudojami gestais, vengia kalbinių situacijų, patiria bendravimo sunkumų, negeba rišliai kalbėti. Tokių vaikų elgsenoje pastebimi elgesio valdymo sunkumai, emocijų suvokimo ir raiškos sunkumai, uždarumas.

4. Tyrimo duomenys rodo, kad grupių auklėtojos stokoja bendradarbiavimo su įstaigos logopede, ugdytinių tėvais, pažymima, kad trūksta laiko (grupėse per didelis vaikų skaičius), inovatyvių ugdymo priemonių. Grupių auklėtojoms sunku suprasti vaiko kalbą, trūksta iniciatyvos bei kompetencijų teikti pagalbą vaikams, turintiems kalbos ir kalbėjimo sutrikimų. Tyrimo metu išskiriami šie kalbos bei kalbėjimo sutrikimų prevencijos būdai: bendravimas su vaikais, logopedo pagalba, ankstyvasis kalbinių gebėjimų ugdymas, tėvų konsultavimas bei pedagogų kvalifikacijos kėlimas.

Literatūra

1. Ališauskas, A. (2001). Specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimas bendrojo lavinimo mokyklose: pokyčių analizė. J. Ambrukaitis (Sud. ir ats. red.). *Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas* (p. 6-11). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
2. Ališauskienė, S. (2003). Ankstyvoji pagalba – pirmoji specialiųjų poreikių tenkinimo sistemos grandis. J. Ambrukaitis (Sud.). *Specialiųjų poreikių vaikų ugdymo ir gyvenimo kokybė* (p.6-7). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
3. Ališauskienė, S. Miltenienė, L. (2004). *Bendradarbiavimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius*. Mokomoji knyga. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
4. Ambrukaitis, J. (2005). *Specialiojo ugdymo kaitos bruožai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
5. Ambrukaitis, J., Antonovaitė, I. (2002). Komandinio darbo bruožai, tenkinant specialiuosius mokinių poreikius bendrojo lavinimo mokykloje. *Specialiųjų poreikių vaikų ugdymas*. VI d. (p. 5-16). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
6. Andriekienė, R. M., Ruzgienė, A. (2001). *Ankstyvosios vaikystės pedagogika*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
7. Bernotienė, R., Jankauskienė, L., Jonynienė, V., Juraitienė, I., Rudienė, A. (2015). *Jūsų vaikas - ikimokyklinukas*. Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija.
8. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydzūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija: vadovėlis vadybos ir administravimo studentams*. I dalis. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė.
9. Brophy-Herb, H. (2001). Ankstyvojo kalbos ugdymo skatinimas. E. S. Szanton (Red.). *Į vaiką orientuotas ugdymas nuo gimimo iki trejų metų*. Knyga ugdytojams (p. 77-84). Vilnius: Lietus.
10. Bumblytė, D. (2004). Kūdikio vystymasis nuo gimimo iki 2 metų. M. Pileckaitė-Markovienė, D. Nasvytienė, D. Bumblytė. *Vystymosi psichologija: vaikystė* (p. 9-34). Vilnius: Enciklopedija.
11. Coughlin, P. A. (2001). *Į vaiką orientuotas ugdymas nuo gimimo iki trejų metų: knyga ugdytojams* (p. 23-24). Vilnius: Lietus.
12. Crahay, M., Lježo (2009a). Kokie ugdymo modeliai taikytini mažiems vaikams? A. Delhaxhe (Red.). *Ankstyvasis vaikų ugdymas ir rūpyba Europoje: socialinio ir kultūrinio nelygytėsiškumo problemų sprendimas* (p. 138-139). ES Švietimo, garso bei vaizdo ir kultūros vykdomoji agentūra http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/098LT.pdf (Žiūrėta 2018-02-15).

13. Crahay, M., Lježo (2009b). Vaikų iki 3 metų ugdymas – dar nevisiškai pripažįstamas kaip atskiras ugdymo lygmuo. A. Delhaxhe (Red.). *Ankstyvasis vaikų ugdymas ir rūpyba Europoje: socialinio ir kultūrinio nelygiateisiškumo problemų sprendimas* (p. 133-136). ES Švietimo, garso bei vaizdo ir kultūros vykdomoji agentūra.
http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/098LT.pdf (Žiūrėta 2018-02-15).
14. Daniels, E. R., Stafford, K. (2000). *Atvirų visiems vaikams grupių kūrimas. Specialiųjų poreikių vaikų integravimas*. 2-6 m. Vilnius: Gimtasis žodis.
15. Daugirdienė, I. (2003). Kalbos ir komunikacijos korekcija. A. Prasauskienė (Red.). *Vaikų raidos sutrikimai* (p. 294-314). Kaunas: Spindulys.
16. Dobilaitė, E. (2005). Pedagoginio bendradarbiavimo šiuolaikinėje ikimokyklinio ugdymo įstaigoje ypatumai. Pakėnienė, D., Ramanauskienė, D., Tarasonienė, A. (Sud.). *Prasmingas dialogas su ugdytinių tėvais – vaiko sėkmingos socializacijos prielaida: respublikinė mokslinė-praktinė konferencija* (41-43). Šiauliai: Liucilijus.
17. Dodge, D. T., Colker, L. J., Heroman, C. (2002). *Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas*. Vilnius: Presvika.
18. Dodge, D. T., Rudick, Sh., Berke, K. (2006). *Ankstyvojo amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas*. Vilnius: Presvika.
19. Gaizelytė, D., Daugirdienė, I., Prasauskienė, A. (2007). Kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos raida. Prasauskienė, A. (Sud.). *Mokykinės bendrauti: knyga apie kai kuriuos kalbos raidos sutrikimus ir alternatyvią komunikaciją specialistams, dirbantiems su sutrikusios raidos vaikais, ir tų vaikų tėveliams* (p.11-18). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
20. Galkienė, A. (2005). *Heterogeninių grupių didaktika: specialieji poreikiai bendrojo lavinimo mokykloje*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
21. Garšvienė, A. Ivoškuvienė, R. (1993). *Logopedija*. Vadovėlis specialiosios pedagogikos fakulteto studentams. Kaunas: Šviesa.
22. Garšvienė, A., Ivoškuvienė, R. (1998). Kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimai. J. Ambrukaitis (Sud.). *Specialiųjų poreikių vaikai* (p.49-60). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
23. Garšvienė, A., Ivoškuvienė, R. (2003). Vaikai, turintys kalbėjimo, kalbos ir kitų komunikacijos sutrikimų. J. Ambrukaitis (Sud. ir ats. red.). *Specialiojo ugdymo pagrindai*. Vadovėlis edukologijos specialybės studentams (p. 295-310). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.

24. Gevorgianienė, V. (2003). Pedagogų ir tėvų bendradarbiavimas ugdant specialiųjų poreikių turinčius vaikus. J. Ambrukaitis (Sud. ir ats. red.). *Specialiojo ugdymo pagrindai*. Vadovėlis edukologijos specialybės studentams (p. 173-196). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
25. Giedrienė, R. (2015). *Raidos sutrikimai ir vaiko socializacija*. Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla.
26. Gružaitė, V., Ivoškuvienė, R. (2000). Sulėtėjusi kalbos raida ir kalbos neišsivystymas. *Specialusis ugdymas*, 3, 101-106.
27. Hallahan, D. P., Kauffman, J. M. (2003). *Ypatingieji mokiniai: specialiojo ugdymo įvadas*. Vilnius: Alma littera.
28. Hille, K. Evanschitzky, P. Bauer, A. (2015). *3-6 metų vaiko raida: psichologijos pagrindai ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdytojams*. Vilnius: Tyto alba.
29. Ivoškuvienė, R., Kaffemanienė, I., Baranauskienė, V., Burneckienė, I., Makarovienė, M., Varkalevičienė, A. (2003). *Sutrikusios raidos vaikų ikimokyklinio ugdymo gairės*. Mokomoji knyga. I d. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
30. Ivoškuvienė, R., Mamonienė, Z., Pečiulienė, O., Stošiuvienė, K. (2002). *Ikimokyklinio amžiaus vaikų neišplėtotos kalbos ugdymas*. Metodinė priemonė ikimokyklinių įstaigų logopedėms ir auklėtojoms, dirbančioms su nežymiai neišplėtotos kalbos vaikais. Šiauliai: K. J. Vasiliausko įmonė.
31. Justice, L. M., Jiang, H., Logan, J. A., Schmittb, M.B. (2017). Predictors of Language Gains Among School-Age Children With Language Impairment in the Public Schools. *Journal of Speech, Language & Hearing Research*, 60, 1590-1606.
<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=6726d007-e3cc-4473-bb78-e4556c83863e%40sessionmgr4008> (Žiūrėta 2017-11-12).
32. Juškuvienė, R., Luneckienė, J., Palačionienė, L., Petrilionienė, B. (2008). Ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos ugdymas. *Ikimokyklinio amžiaus vaikų, turinčių kalbos ir elgesio sutrikimų, ugdymas* (p. 5-20). Vilnius: Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras.
33. Kaffemanienė, I., Žukaitė, S. (2008). Auklėtojų ir logopedų nuostatos į bendradarbiavimą, ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikus. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 4(20), 169-174.
34. Kaffemanienė, I. Reseckienė, L. (2008). Ikimokyklinio amžiaus vaikų, turinčių kalbos ir komunikacijos sutrikimų, individualizuoto motorikos ir kalbinių gebėjimų ugdymo ypatumai. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 2(18), 140-148.
35. Kaffemanienė, I., Burneckienė, I. (2001). *Specialiųjų poreikių vaikų žaidimo gebėjimų ugdymas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.

36. Kairienė, D. (2010). Komandos narių bendradarbiavimas teikiant ankstyvąją pagalbą vaikui ir šeimai: atvejo analizė. *Specialusis ugdymas*, 1 (22), 84-96.
37. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: vadovėlis*. Kaunas: Judex.
38. Kardelis, K. (2007). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: vadovėlis*. Šiauliai: Liucilijus.
39. Kardelis, K. (2016). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Edukologija ir kiti socialiniai mokslai. Vadovėlis. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
40. Kiliuvienė, D., Ruškys, A. (2002). Vaiko kalbinės sambrandos tyrimas. *Pedagogika*, 57, 68-72.
41. Kuhn, L. J., Willoughby, M. T., Wilnourn, M. P., Vernon-Feagans, L., Blair, C. B. (2014). Early Communicative Gestures Prospectively Predict Language Development and Executive Function in Early Childhood. *Child Development*, 85(5), 1898-1914. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4165687/> (Žiūrėta 2017-12-30).
42. Leišienė, A. (2007). Tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas ugdant specialiųjų poreikių vaikus bendrojo lavinimo darželyje. *Specialusis ugdymas*. Priedas. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
43. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (2011). *Valstybės žinios*, 2011-03-31, Nr. 38-1804.
44. Makauskienė, V. Kairienė, D. (2011). CPLOL susirinkimas Breukelen, Olandijoje. <http://logopedaslp.lt/cplol-susirinkimas-breukelen-olandijoje/> (Žiūrėta 2017-11-02).
45. Marcinkienė, D. (2007). Ikimokyklinio amžiaus vaiko dalyvavimas bendradarbiavimo procese: logopedo ir tėvų požiūris. *Specialusis ugdymas*. Priedas. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
46. Monkevičienė, O. (reng.) ir kt. (2014). *Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
47. Monkevičienė, O. (Sud.), Tarasonienė, A., Bortkevičienė, V., Matlašaitienė, R., Gražienė, V., Glebuviene, V., Katinienė, A., Rimkienė, R., Juraitienė, I., Aukštakalnytė, D. (2001). *Ankstyvojo ugdymo vadovas: vaikas iki trejų metų: tėvams, globėjams, pedagogams*. Vilnius: Minklė.
48. Morkevičius, V., Telešienė, A., Žvaliauskas, G. (2008). *Pavyzdinis metodologinis mokomasis studijų paketas „Kompiuterizuota kokybinių duomenų analizė su NVivo ir Text Analysis Suite“*. Kaunas. http://www.lidata.eu/files/mokymai/NVivo/KKDA_20080914_esf%27ui.pdf (žiūrėta 2018-04-19).
49. Palačionienė, L. (2003). Kalbos sutrikimų turintis vaikas. O. Monkevičienė (Sud.). *Mano vaikai. Priešmokyklinis vaiko ugdymas* (p. 156-162). Kaunas: Šviesa.
50. Petruolytė, J. (2003). *Kalbos raida ir sutrikimai*. Vilnius: Viltis.
51. Rimkienė, L. (1996). Logopedinio darželio auklėtojos vaidmuo, šalinant vaikų kalbos sutrikimus. J. Ambrukaitis (Red.). *Vaikų, turinčių specialiųjų mokymosi poreikių, ir suaugusiųjų neįgalių asmenų socializacija* (p. 55-56). Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.

52. Sabaliauskienė, R., Rimkienė, R. (2009). *Kokybiškas ankstyvojo amžiaus vaikų ugdymas*. Metodinė priemonė lopšelių auklėtojams, tėvams, ugdančioms vaikus nuo gimimo iki trejų metų. Vilnius. <http://www.kaunas.lt/wp-content/uploads/sites/8/2015/07/kokybiskasankstyvojoamziausvaikuugdymas.pdf> (žiūrėta 2018-05-11).
53. Segers, E., Verhoeven, L. (2003). Computer-Supported Phonological Awareness Intervention for Kindergarten Children With Specific Language Impairment. *Language, Speech, and Hearing service in school*, 35, 229-239.
<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=17&sid=0cfe8b38-2c02-48b0-8b27-97a86882a8b7%40sessionmgr102> (Žiūrėta 2017-11-12).
54. Sirtautienė, D. (2000a). Kalbinio bendravimo gebėjimai: ugdymo galimybės iki mokyklos. *Pedagogika*, 42, 56-65.
55. Sirtautienė, D. (2000b). Kalbinio bendravimo gebėjimų ugdymas vyresniajame ikimokykliniame amžiuje. *Tiltai*, 4, 99-104.
56. Stošiuvienė, K. (1996). Logopedinio darbo tęstinumas. J. Ambrukaitis (Red.). *Vaikų, turinčių specialiųjų mokymosi poreikių, ir suaugusiųjų neįgalių asmenų socializacija* (p. 56-58). Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.
57. Visser-Bochane, M. I., Gerrits, E., van der Schans, C. P., Reijneveld, S. A., Luinge, M. R. (2017). Atypical speech and language development: a consensus study on clinical signs in the Netherland. *International Journal of Language & Communication Disorders*, 52(1), 10-20.
<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1460-6984.12251/epdf> (Žiūrėta 2017-12-30).
58. Žydzūnaitė, V., Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai: principai ir metodai*. Vadovėlis socialinių mokslų studijų programų studentams. Vilnius: Vaga.
59. Žukauskienė, R. (2012). *Raidos psichologija: integruotas požiūris*. Vilnius: Margi raštai.

Vaida Linkuvienė

Training of linguistic skills of early childhood and pre-school children

The Bachelor Thesis

Summary

The importance of the theme. Big part of pre-school and early age children have linguistic disabilities. The scientific researches show, that the help in area of language during early age is necessity, but not all kids, that need speech therapist help actually receives it. There were no deep researches in Lithuanian showing what help kids with special language needs get, when they cannot receive speech therapists assistance.

The purpose of the work – to research pre-school and early age children peculiarities of the language.

The methods of the research: the analyses of the scientific literature, interviews, content analyses.

9 pre-school teachers were participating in the research. The research was conducted in 2018 March in Siauliai pre-school institutions.

Main conclusions. The analyses show, that language education is very important part of childrens evolution and influences formation of the personality as well as increases growth of socialisation. Good language skills is one of the most important sign of mature person, that is the reason for the big attention to the topic. It is very important to pay attention to the requirements of language education, ways of schooling, the components of language education, in order to reach good level of language education.

The research shows that teachers are using these methods while teaching language: speech training games, linguistic language tools, preparatory work for school as well as self disciplinary education and training. It is pointed out, that it is very important to have interesting, attractive ways of schooling. The results also show that teachers personalise exercises for the kids with linguistic challenges and uses all the tools that have for individual work.

The research uncovers, that kids with linguistic challenges differ from other kids, by not wanting to have conversations, participate in communicational talks and prefer to use hands and various signs when expressing themselves. These kids also most often have difficulties in good behaviour and are more introvert.

Furthermore, according to the research, teachers lack collaboration with speech therapist, childrens' parents, the reason being lack of time (too many kids in one group), and lack of innovative tools. Teachers have difficulties understanding when kids are talking, lack initiative and competencies to be able to work with special needs kids when it comes to language area. The preventive tools in order to have better quality of this type of education are: high level of involvement when communicating with children, the help of speech therapist, early stage education of language, consultations with childrens' parents and not least self education as a teacher.

Key words: early age, pre-school children, peculiarities of language education/training, speech disabilities, communication difficulties.

PRIEDAI

INTERVIU KLAUSIMAI

ikimokyklinio ugdymo grupių auklėtojams

Koks Jūsų išsilavinimas?

Koks Jūsų amžius?

Kokia Jūsų specialybė?

Kokia Jūsų kvalifikacinė kategorija?

Koks Jūsų darbo stažas?

Kurio amžiaus grupių vaikus ugdote?

1. Kokius kalbos ugdymo būdus taikote vaikams, turintiems kalbos ir kalbėjimo sutrikimų?
2. Kokius išskirtumėte dažniausius kalbos ugdymo būdus?
3. Ar skiriate specialaus laiko šių vaikų individualiam kalbinių gebėjimų ugdymui/si grupėje?
4. Kokiais būdais plėtojate vaiko žodyną?
5. Kokiose veiklose ugdote vaikų kalbinius įgūdžius? Papasakokite apie tai plačiau: kaip skatinate kalbinių gebėjimų ugdymąsi žaidžiant? meninio ugdymo veiklose? atliekant kasdienines realaus gyvenimo užduotis? Ir pan.
6. Iš kokių požymių atpažįstate galimus ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos raidos sutrikimus?
7. Papasakokite, kokia elgsena grupėje būdinga šiems vaikams: kaip jie reiškia savo emocijas? norus? Kaip šie vaikai bendrauja su bendraamžiais? Kaip šiuos vaikus priima bendraamžiai?
8. Kokios prioritetų tvarkos laikomasi, atsirenkant vaikus, kuriems reikalinga logopedo pagalba?
9. Ar visi vaikai, kuriems reikalinga logopedo pagalba, patenka į pagalbos gavėjų sąrašus?
10. Kokia pagalba teikiama vaikams, kurie nepateko į logopedinės pagalbos gavėjų sąrašus? Ar teikiama?
11. Kaip ugdydami vaikų kalbą bendradarbiaujate su vaikų, kurie turi kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, tėvais?
12. Kokią šių vaikų kalbinio ugdymosi pažangą pastebite kiekvienais metais? (kokie pasiekimai rodo šių vaikų kalbinio ugdymosi pažangą?)
13. Pakomentuokite, kaip naudojotės Vaiko kalbos pasiekimų aprašu, stebėdama ir vertindama vaiko kalbinio ugdymosi (kalbėjimo, klausymosi) pasiekimus.
14. Su kokiais pagrindiniais sunkumais savo darbe susiduriate, ugdant vaikų kalbinius įgūdžius?
15. Galbūt turite dar kokių pastebėjimų? Ar pasiūlymų, koku būdu reikia ugdyti ankstyvuosius vaikų kalbinius gebėjimus?

INTERVIU PROTOKOLAI

1 interviu

Koks Jūsų išsilavinimas? *Aukštasis*

Koks Jūsų amžius? *34 m.*

Kokia Jūsų specialybė? *Ikimokyklinio ugdymo pedagogas.*

Kokia Jūsų kvalifikacinė kategorija? *auklėtoja.*

Koks Jūsų darbo stažas? *iki metų*

Kurio amžiaus grupių vaikus ugdote? *iki 3m.*

Kokius kalbos ugdymo būdus savo darbe taikote vaikams, turintiems kalbos ir kalbėjimo sutrikimų?

Individualios užduotys kalbos ugdymo plėtimui, garsų skyrimas.

Gal galite pakomentuoti, kokios individualios užduotys? *Tačiau įvairias užduoteles, tokias kaip pavyzdžiui, kartu su vaiku žaidžiu domino, loto, kartu tariant žodžius, juos taisyklingai pasakau, vaiko prašau pakartoti. Šiaip individualiai su vaiku, pačias įvairiausias užduotis taikau, kaip sakiau domino, loto, stalo žaidimai, kurių metu aš taisyklingai pasakau, užakcentuoju, o vaiko prašau pakartoti, jei jam nepavyksta – kartu kartojame, poto jo vieno prašau pakartoti. Žinote, su individualiom užduotim reikia daugiau kantrybės ir dėmesio vaikui skirti, nes turiu pritaikyti ir vietą, ir pati turėti laiko jam. Jeigu tik taip epizodiškai su vaiku užsiimu su individualia užduotele tai pastebiu, kad nieko gero nesigauna, ir aš pati nebūnu susikoncentravusi ties užduoties tikslu, ko siekiu iš jos, ko noriu išmokyti vaiko. Pavyzdžiui, kai nusprendžiu užsiimti individualiai, tai turiu grupėje nuošalesnį kampelį, kuriame ir vaikui patogiau susikoncentruoti. O tuo metu dar turiu pagalvoti, kuo sudominsiu kitus grupėje likusius vaikus. Džiaugiuosi, kad grupėje dirbu kartu su šaunia padėjėja, kurios visada galiu paprašyti pagalbos.*

Kokius išskirtumėte dažniausius kalbos ugdymo būdus?

Tikriausiai - vaizdinė kalba, aš mėgstu vaikus sudominti, pasakodama išraiškingai, savo žodžius iliustruodama paveikslėliais, ypač ryto rate, jei žodžių nesusieju su vaizdu, vaikams sunku manęs klausytis. Taip pat labai dažnai taikau muzikines daineles. Muzikines daineles vaikai lengviau įsimena, parenku tokių dainelių, kurių metu plėtotųsi ir vaiko žodynas. Tarkim kalbėjau su vaikais apie naminius gyvūnus, tai ir tokių dainelių klausau, susirandu kompiuterinių variantų. Dainelės ne tik įgarsintos žodžiu, bet per klipą mato ir vaizdą. Vaikai su malonumu jas dainuoja, atlieka judesius, įsimena lengviau naujas sąvokas, naujus žodžius. Ir pats užsiėmimas vyksta žymiai įdomiau. Gal, kad man pačiai muzika prie širdies, ir darbe renkuosi tokį metodą.

Ar skiriate specialaus laiko šių vaikų individualiam kalbinių gebėjimų ugdymui/si grupėje?

Taip skiriu, nuo ankstauro ryto, kol dar tik renkasi vaikai, ir kol jų yra mažiau. Ir taip pat, jei yra galimybė vakare. Individualiai galiu skirti tik tada kai vaikų nėra daug vaikų. Pasinaudoju atostogų metu, ligų metu, kuomet grupėje nebūna daug vaikų. Taip pat aš dirbu su ankstyvojo amžiaus vaikais, vaikai iki 3 metų. Daugumai vaikų tik 2.5 metų, nors sąraše turiu 15 vaikų, tačiau reikia pripažinti, kad retai jų būna tiek.

Dažnai tokio amžiaus vaikai serga, palanko kelias savaites ir vėl serga. Atsižvelgiant į tai, aš tuomet galiu skirti individualaus dėmesio daugiau vaikams. Ypač kaip sakiau, rytais, ir vakarais. Jau taip esu pripratusi.

Kokiose veiklose ugdate vaikų kalbinius įgūdžius? Papasakokite apie tai plačiau.

Sakyčiau, kad pačiose įvairiausiose veiklose. Žinoma, jie yra dar labai maži, ir visa mokomoji medžiaga su jais organizuoju tik žaidimų metu. Siūlau stalo žaidimus lavinančius smulkiąją motoriką, nes logopedė vieno susirinkimo metu skaitė pranešimą apie smulkiosios motorikos svarbą. Dar taip pat kalbinius gebėjimus ugdu ir per menines veiklas. Meninio ugdymo veiklose taip pat skiriama užduotėlių daugiau lavinančią smulkiąją motoriką, muzikinėje veikloje garsų pakartojimai. Ankstyvajam amžiui ypač mėgiama veikla yra pakartoti garsus, tai aš ir prigalvoju jiems pačių įvairiausių žaidimų, kurių metu reikia kartoti garsus. Ir vaikams smagu, ir tokiu būdu vyksta smagus mokymasis. Na o daugiau dėmesio kalbiniam gebėjimams skiriu kasdieninėje veikloje. Kasdieninėje veikloje išgirstu vaikus netaisyklingai tariant, ar savo kalba pavadinant matomus daiktus, nuolat pasakau, kaip teisingai skamba tas žodis. Pavyzdžiui, sakau, taip čia yra spintelė ir pan. ir kas kart su vaikais vis įvardiju, garsiai jiems pasakau, nesvarbu, kad jie nekalbantys, didžioji dalis, bet taip aš plečiu jų žodyną. Ir tėvelius namuose raginu taip pat daryti.

Iš kokių požymių atpažįstate galimus ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos raidos sutrikimus? Kaip suprantate, kad vaikas turi kalbos ir kalbėjimo sutrikimų?

Iš karto pastebiu tuos, kurie mažai kalba ar visai nekalba, ar tarkim kalba nerišli. Dažnai tokie vaikai nesuprantamai reiškia savo norus, emocijas. Tokie vaikai pasistebi iš karto, manau nereikia ir daug patirties turėti, kad suprastum, kuriam sunkiau sekasi, kuris turi kalbos sutrikimų.

Papasakokite, kokia elgsena grupėje būdinga šiems vaikams: kaip jie reiškia savo emocijas? norus?
Sunkiai žodžiais nusako kas įvyko, gestikuliuoja. Pastebiu, kad jie daug gestų naudoja.

Kaip šie vaikai bendrauja su bendraamžiais? Na bendrauja jie, bet nemoka žaisti tarpusavyje. Galiu pasakyti, kad nenoriai bendrauja, nes negeba žaisti, papasakoti, bendrauti tarpusavyje. Kaip šiuos vaikus priima bendraamžiai? Sunku jiems kartu žaisti, jei labiau vieni žaidžia. Sunku pasakyti ar vien dėl kalbos sutrikimų taip yra, dar manau būtina atsižvelgti į amžiaus raidos ypatumus.

Gal žinote, kokios prioritetų tvarkos laikomasi, atsirenkant vaikus, kuriems reikalinga logopedo pagalba?

Kiek žinau kreipiamas dėmesys į šeimos gydytojo rekomendacijas, PPT tarnybos išvadas.

Ar visi vaikai, kuriems reikalinga logopedo pagalba, patenka į pagalbos gavėjų sąrašus?

Taip, visi.

Kokia pagalba teikiama vaikams, kurie nepateko į logopedinės pagalbos gavėjų sąrašus? Ar teikiama?
Visi vaikai patenka. Tačiau grupėje dar papildomai teikiamos kaip jau ir minėjau, individualios užduotėlės, lavinančios kalbą.

Kaip ugdydami vaikų kalbą bendradarbiaujate su vaikų, kurie turi kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, tėvais?

Aš dažniausiai juos nukreipiu pas įstaigos logopedą, kuris pateikia individualių užduotėlių. Manau, kad pati neturiu kompetencijos jų pakonsultuoti dėl kalbos. Tai dažniausiai supažindinu tėvus, kad įstaigoje yra toks specialistas, ir kad jie drąsiai gali kreiptis į jį, jeigu nori ko paklausti, ar kuo pasidomėti.

Kokią šių vaikų kalbinio ugdymosi pažangą pastebite kiekvienais metais? (kokie pasiekimai rodo šių vaikų kalbinio ugdymosi pažangą?)

Pasistebi, ypač tai, kad vaikų kalba pasidaro aiškesnė, suprantamesnė kalba.

Pakomentuokite, kaip naudojotės Vaiko kalbos pasiekimų aprašu, stebėdama ir vertindama vaiko kalbinio ugdymosi (kalbėjimo, klausymosi) pasiekimus.

Atsižvelgiu į amžiaus tarpsnio gebėjimus, ko negeba ir ko sieksiu, kad gebėtų. Man kaip neseniai pradėjusiai dirbti, šis aprašas labai padeda, pati susiorientuoju, kaip ir ką turi mokėti vaikas, tam tikro amžiaus, ir tuomet lengviau pastebėti ar jis išmoksta po kiek laiko, ar ne.

Su kokiais pagrindiniais sunkumais savo darbe susiduriate, ugdant vaikų kalbinius įgūdžius?

Nesusiduriu. Atrodo, kad po truputį vis judu į priekį, labiau pažįstu vaikus, žinau ko iš kiekvieno galiu tikėtis.

Galbūt turite dar kokių pastebėjimų? Ar pasiūlymų, koku būdu reikia ugdyti ankstyvuosius vaikų kalbinius gebėjimus? Kokia galėtų būti prevencinė veikla, ugdant ankstyvuosius vaikų kalbinius gebėjimus?

Sudaryti galimybes pedagogams kelti kvalifikaciją šioje srityje. Manau labai svarbu patiems auklėtojams plėsti savo kompetencijas, niekada nenustoti domėtis, mokytis.

2 interviu

Koks Jūsų išsilavinimas? Aukštasis

Koks Jūsų amžius? 29

Kokia Jūsų specialybė? Ikimokyklinio ugdymo pedagogė

Kokia Jūsų kvalifikacinė kategorija? Auklėtoja

Koks Jūsų darbo stažas? 7m.

Kurio amžiaus grupių vaikus ugdote? 3-4 m.

Kokius kalbos ugdymo būdus taikote vaikams, turintiems kalbos ir kalbėjimo sutrikimų?

Mano nuomone, kalbos specialiai nereikia ugdyti. Tikslingiausiai ji ugdosi, kai vaikas nuolatos ją girdi, ir bendrauja tiek su bendraamžiais tiek su suaugusiais.

Įvardinkite bent kelis taikomus ugdymo būdus.

Ikimokyklinio amžiaus vaikų pamėgtas būdas – pasaka. Taip pat socialiniai žaidimai, pokalbiai ir pan.

Kokius išskirtumėte dažniausius kalbos ugdymo būdus?

Socialiniai žaidimai ir pokalbiai.

Ar skiriate specialaus laiko šių vaikų individualiam kalbinių gebėjimų ugdymui/si grupėje?

Taip, tačiau kalbinių gebėjimų ugdymas dažniausiai būna ugdant pažintinius procesus.

Kokiose veiklose ugdote vaikų kalbinius įgūdžius?

Kaip ir minėjau kalba ugdoma nuolatos, ją girdint, kalbant ir t.t. Stengiuosi tikslingai parinkti žaidimus, kurių metu vaikai galėtų daugiau kalbėti, bendrauti su vaikais. Žaidimų metu - dažniausiai žaidžiame socialinius žaidimus - parduotuvė, mokykla ir t.t. Taip pat dėmesys skiriamas ir meninių veiklų metu. O

meninės veiklos ikimokyklinėje įstaigoje tikrai netrūksta. Meninės veiklos metu, dažniausiai kalba ugdoma vaikams, pristatinėjant savo darbus, pasakojant ką nupiešė ir pan. Kaip jie jautėsi? Kas patiko, o kas ne? Stengiuosi nuolatos kalbėti su vaikais, koreguoti netaisyklingai tariamus žodžius. Tarkim bet kurioje veikloje koreguoju vaikų netaisyklingai ištartus žodžius. Žinau, kad pedagogui svarbu į tai atkreipti dėmesį, nes ir tokiu būdu vaikas kaip ir minėjau girdėdamas, ir pats kartodamas kalbą, jos mokosi.

Iš kokių požymių atpažįstate galimus ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos raidos sutrikimus?

Vėluoja kalbos raida, dažniai paraleliai vėluoja ir fizinė, socialinė, pažintinė raida. Neatitinka raida amžiaus tarpsnio. Nekalba arba kalba pavieniais žodžiais, vientisiniais sakiniais. Žodynas neišplėtotas, kalbant nuolatos lydi gestai. Manau šie pagrindiniai požymiai būtų. Taip labai daug gestų jų kalboje.

Papasakokite, kokia elgsena grupėje būdinga šiems vaikams: kaip jie reiškia savo emocijas? norus?

Kaip šie vaikai bendrauja su bendraamžiais?

Dažniausiai šie vaikai turi emocinių problemų. Mano nuomone, būna dviejų rūšių vaikai arba uždari, arba agresyvūs. Uždari vaikai vengia bendrauti tiek su suaugusiais tiek su bendraamžiais, nenori įsitraukti į grupines veiklas. Dažnai su nieko nebendrauja, nes bijo, kad jo niekas nesupras. Bendraamžiai taip pat jų vengia.

Tuo tarpu agresyvūs vaikai, stengiasi į save atkreipti dėmesį visomis įmanomomis priemonėmis. Nori bendrauti, tačiau dėl kalbos sutrikimo kiti jo nesupranta, ir tai iššaukia pykčio priepuolius. Dirbdama susiduriu ir su tokiais, ir su kitokiais vaikais. Taip, būna arba uždari, arba agresyvūs, kuriems kyla elgesio ir emocinių problemų bendraujant su vaikais.

Kaip šiuos vaikus priima bendraamžiai?

Bendraamžiais su tokiais vaikais taip pat vengia bendrauti. Agresyvių vaikų šalinasi, nenori įsileisti į bendrus žaidimus, nors ir uždari vaikai nėra populiariūs, jie taip pat būna labiau vieni. Na nebent jei dar keli uždari vaikai susidraugauja, tada jie šalia kartu gali ką nors veikti.

Kokios prioritetų tvarkos laikomasi, atsirenkant vaikus, kuriems reikalinga logopedo pagalba?

Manau amžius: kuo vyresnis vaikas, tuo jam logopedinė pagalba svarbesnė ir sutrikimo laipsnis. Nors viskas priklauso nuo įstaigoje dirbančios logopedės. Mano nuomone tikslingesnė yra prevencija, negu pasekmės. Kuo anksčiau specialistas pradės užsiėmimus su vaiku, tuo geriau. Procesas žymiai efektyviau koreguojamas ankstyvuoju periodu - 2,5 – 5 metų, kai aktyviai formuojasi kalbiniai įgūdžiai. Kuo vėlesniame amžiuje kreipiamasi pagalbos į specialistą, tuo kalbos sutrikimo įveikimo galimybės tampa sudėtingesnės.

Ar visi vaikai, kuriems reikalinga logopedo pagalba, patenka į pagalbos gavėjų sąrašus?

Ne, trūksta logopedo etatų darželyje.

Kokia pagalba teikiama vaikams, kurie nepateko į logopedinės pagalbos gavėjų sąrašus? Ar teikiama?

Reikia pripažinti, kad neteikiama. Auklėtojos ugdo 18 skirtingų sričių, kalbos ugdymas (sakytinė ir rašytinė kalba) tik 2 iš jų, todėl labai sunku akcentuoti ugdymą vien į kalbos ir kalbėjimo plėtojimą.

Kaip ugdydami vaikų kalbą bendradarbiaujate su vaikų, kurie turi kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, tėvais?

Mano manymu, svarbiausia tėvams suteikti kuo daugiau informacijos apie patį sutrikimą, bet čia gal logopedo pareiga. Darbe dažnai susiduriu su situacijomis, kai tėvai neturi informacijos apie vaiko sutrikimus, pagrindinius požymius ir ugdymo gaires. Manau yra būtinas nuolatinis bendravimas ir bendradarbiavimas tarp auklėtojos, logopedo ir tėvų. O kas liečia konkrečiai auklėtojos darbą, tai visada stengiuosi tėvams papasakoti kaip jų vaikas jaučiasi grupėje, kaip jam sekasi bendrauti su vaikais ir suaugusiais, ar noriai dalyvauja veiklose.

Kokią šių vaikų kalbinio ugdymosi pažangą pastebite kiekvienais metais? (kokie pasiekimai rodo šių vaikų kalbinio ugdymosi pažangą?)

Kad ir kaip būtų gaila, bet ne visada pažanga būna, tokia kokios norėtusi. Jei sutrikimas sudėtingesnis, pavyzdžiui kalbos, pažanga dažnai būna minimali. Vaikai pradeda aiškiau tarti garsus, identifikuoti ir diferencijuoti. Vaikai pradeda vartoti sudėtinus sakinius, pasakoti. Tačiau jei sutrikimas kalbėjimo, tais atvejais pažanga būna pastebima pusmečio eigoje, kai vaikai pradeda tarti garsus. Nors visada norisi greitos pažangos, tačiau deja ne visada tai pavyksta.

Pakomentuokite, kaip naudojotės Vaiko kalbos pasiekimų aprašu, stebėdama ir vertindama vaiko kalbinio ugdymosi (kalbėjimo, klausymosi) pasiekimus.

Sukurta nauja vertinimo sistema sudaro sąlygas kiekvienam pedagogui žingsnis po žingsnio modeliuoti ugdymą/-si, ko eigoje, kiekvienam vaikui sudarant sąlygas objektyviai individualizuoti ugdymą, atpažinti jo poreikius, galimybes ir siektinus rezultatus. Parinkti natūralius, vaiko prigimtį atitinkančius ugdymo būdus. Remiantis pasiekimų aprašu galima teigti, kad kalbos ugdymas nėra prioritetinga ikimokyklinio ugdymo programos sritis. Labai sunku pateikti vertinimo pavyzdžių, nes kalba neapčiuopiama. Todėl stengiuosi fiksuoti vaiko kalbą, ją užrašydama. O tam reikia daug laiko, pasiruošimo, jei iš karto to nepadarau, vėliau ir pasimiršta.

Su kokiais pagrindiniais sunkumais savo darbe susiduriate, ugdant vaikų kalbinius įgūdžius?

Manau pagrindiniai sunkumai - žinių ir laiko trūkumas. Dažnai susiduriu su problema, kad nežinau, kaip tinkamai ugdyti vaikų kalbinius gebėjimus. Kitas svarbus aspektas, tai laiko trūkumas, kalbos ugdymas yra tik viena iš kelių prioritetingų ugdymo sričių. Reikia ugdyti ir pažintinius, socialinius ir kt. vaikų įgūdžius.

Galbūt turite dar kokių pastebėjimų? Ar pasiūlymų, koku būdu reikia ugdyti ankstyvuosius vaikų kalbinius gebėjimus?

Svarbiausia mano manymu, tiesiog bendrauti su vaikais. Dabar tėvai dažnai duoda vaikams IKT ir nebendrauja su jais. Reikia su vaikais kalbėtis, atsakinėti į jų klausimus, skaityti pasakas, nuolat pasakoti ką matome, kur einame ir t.t. Manau reikia pradėti nuo bendravimo su vaikais, ne tik auklėtojos darželyje tai turi daryti, et pirmiausia patys tėvai. Ne kokį tv ar planšetinį pajungti, o tiesiog grįžus namo, kuo daugiau kalbėtis vieniems su kitiems. Tokiu būdu dauguma bėdų išsispręstų.

3 interviu

Koks Jūsų išsilavinimas? Aukštasis

Koks Jūsų amžius? 31 metai

Kokia Jūsų specialybė? Ikimokyklinio ugdymo pedagogė

Kokia Jūsų kvalifikacinė kategorija? Auklėtoja

Koks Jūsų darbo stažas? 2 metai

Kurio amžiaus grupių vaikus ugdote? 3-5 metai

Kokius kalbos ugdymo būdus taikote vaikams, turintiems kalbos ir kalbėjimo sutrikimų?

Stengiuosi tokiems vaikams skirti daugiau dėmesio, juos kalbinti, taip pat ugdymo proceso metu aš juos bandau įtraukti į diskusijas, skatinu kurti savas istorijas. Dar drauge kartoti sunkesnius žodžius... Na vaikui sunku ištarti pavyzdžiui traktorius, tai aš su juo kartu skiemenuodama tariau jam sunkiai tariamus žodžius.

Kokius išskirtumėte dažniausius kalbos ugdymo būdus?

Tikriausiai vaikų kalbos taisymą, raginat juos teisingai pasakyti žodį.

Ar skirate specialaus laiko šių vaikų individualiam kalbinių gebėjimų ugdymui/si grupėje?

Ne. Tiesiog, kol kiti vaikai užsiima kūrybiniais darbais, su kitais tobuliname kalbinius gebėjimus.

Kokiose veiklose ugdote vaikų kalbinius įgūdžius? Papasakokite apie tai plačiau:

Labiausiai atsiskleidžia „Ryto rate“. Aptariant ir susipažįstant su naujos savaitės tema.

Taip pat atliekant kūrybinius darbus visada išsiaiškiname ką reikės atlikti, stengiuos visus žodžius tarti kuo aiškiau, mat vaikai mėgsta kopijuoti ir jie tai turi atlikti teisingai. Taip aiškinamės žodžius, kurių nesupranta. Siūlau visada papasakoti apie savo piešinį kuo vaizdingiau. Pati pateikiu pavyzdį, na manau taip aiškiau ir suprantamiau vaikams. Plaudami rankas – dainuojame daineles. Eidami į „Ryto mankštą“ skanduoju šūkį. Visur daug dėmesio skiriu kalbėjimui. Ypač taisyklingam.

Iš kokių požymių atpažįstate galimus ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos raidos sutrikimus?

Dažniausiai – ne visų garsų tarimas, pirmų raidžių dingimas, šveplavimas. Retkarčiais priebalsių sumaišymas vietomis. Ypatingas dėmesys amžiui. Jei 4 metų vaikas netaria pirmųjų raidžių, arba kalba labai neaiškiai, tada jau skiriamas didesnis dėmesys. Nesudeda sakinio. Kalba skiemenuotai. Kalba savo „Šurum burum“ kalba.

Papasakokite, kokia elgsena grupėje būdinga šiems vaikams, kaip jie reiškia savo emocijas? norus?

Jie tai reiškia sava kalba, galvodami, kad tai normalu ir juos turi suprasti. Atrodo, kad jie kitaip ir nemoka bendrauti, vien tik savo kalba.

Kaip šie vaikai bendrauja su bendraamžiais?

Bendravimas nėra sudėtingas, tiesiog toks vaikas naudoja tuos žodžius, kuriuos ir kiti vaikai suprastų, dažnai kalbėdamas rodo gestus.

Kaip šiuos vaikus priima bendraamžiai? Vidutiniškai. Stebisi kodėl draugas nemoka kalbėti. Gal jis serga, ar panašiai. Bet į žaidimus įtraukia ir tokį vaiką. Kartais net pamėgdžiodami.

Kokios prioritetų tvarkos laikomasi, atsirenkant vaikus, kuriems reikalinga logopedo pagalba?

Su jais bendrauja logopedas. Taip pat reikalingas auklėtojos įvertinimas. Tada vertina „Vaikų gerovės komisija“, kartais ir psichologas.

Ar visi vaikai, kuriems reikalinga logopedo pagalba, patenka į pagalbos gavėjų sąrašus?

Ne, tikrai nevisi. Nes nėra tokios galimybės, kad ir 3 – mečiai gautų pagalbą. Pas mus įstaigoje logopedas dirba su vaikais nuo 4 metų. Gaila, bet taip jau yra...

Kokia pagalba teikiama vaikams, kurie nepateko į logopedinės pagalbos gavėjų sąrašus? Ar teikiama?
Logopedų pagalba neteikiama. Vaikas laukia savo eilės, o su juo pagal galimybes užsiima auklėtoja.

Kaip ugdydami vaikų kalbą bendradarbiaujate su vaikų, kurie turi kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, tėvais?

Reiktų tėvus supažindinti su tam tikra metodine medžiaga, teikti rekomendacijas, pasiūlymus.

Paminėjote, kad reiktų, o ar taip būna? Na nevisada, sunku... Kartais tėvai nereaguoja, tarsi susidarau įspūdį, kad auklėtojos jiems ne autoritetas...

Kokią šių vaikų kalbinio ugdymosi pažangą pastebite kiekvienais metais? (kokie pasiekimai rodo šių vaikų kalbinio ugdymosi pažangą?)

Kartais pažangai pastebėti užtenka ir pusmečio, o kartais net dvejų metų. Didesni pasikeitimai įvyksta po gimtadienių. Keičiasi netik fiziologiškai, bet ir pastebimi geresni protiniai gebėjimai. Atsiranda naujų žodžių tarimas, kitų taisyklingsnis ištarimas.

Pakomentuokite, kaip naudojotės Vaiko kalbos pasiekimų aprašu, stebėdama ir vertindama vaiko kalbinio ugdymosi (kalbėjimo, klausymosi) pasiekimus.

Na, atsižvelgiu į rekomendacijas, pagal tai vertinu ir mokau vaikus kalbėjimo ir klausymo.

Su kokiais pagrindiniais sunkumais savo darbe susiduriate, ugdant vaikų kalbinius įgūdžius?

Sudėtinga su tais vaikais, kurie kalba „šurum burum“ kalba. Tada sunku su vaiku bendrauti, kai jis įnirtingai pasakoja savo įspūdžius ir laukia atsako, o tu nesupranti apie ką jis kalba. O neatsakyti negali, nes jam bus skaudu. Man šis momentas yra sudėtingiausias, matau, kad vaikas nori papasakoti, daug kalba, o suprasti sunku.

Galbūt turite dar kokių pastebėjimų? Ar pasiūlymų, koku būdu reikia ugdyti ankstyvuosius vaikų kalbinius gebėjimus?

Reiktų kuo daugiau užsiėmimų su specialistu, šiuo atveju logopedu. Mat jis geriausiai žino kaip greičiau ir sėkmingiau išvystyti vaiko kalbėjimo įgūdžius. Manau švietimo sistema turėtų spręsti šį klausimą, manau pagelbėtų didesnis logopedo darbo krūvis įstaigoje.

O ką grupėje auklėtoja gali nuveikti?

Kai grupėje turi 20 vaikų, tai sunku skirti dėmesio dar ir kalbos ugdymui. Kartais tyliai pasidžiaugiu, kad diena praėjo be traumų, be kokių neigiamų nutikimų. Manau ir auklėtojomis trūksta kompetencijos, kaip tinkamai ugdyti vaikų kalbą. Prayerstų kursai, seminarai. Taip pat reiktų logopedo integracijos į grupines veiklas. Manau galėtų parodyti, ką man daryti su tais vaikais, aš padaryčiau.

4 interviu

Koks Jūsų išsilavinimas? *Aukštasis universitetinis.*

Koks Jūsų amžius? 39

Kokia Jūsų specialybė? *ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogas*

Kokia Jūsų kvalifikacinė kategorija? *auklėtoja*

Koks Jūsų darbo stažas? *5 m*

Kurio amžiaus grupių vaikus ugdote? *3-5 m.*

Kokius kalbos ugdymo būdus taikote vaikams, turintiems kalbos ir kalbėjimo sutrikimų?

Pasakos, įvairūs žaidimai, pamėgdžiojimai, skaičiuotės, dialogai, dainavimas... Na ir daugelį kitokių, kurių metu turiu galimybę akcentuoti taisyklingą kalbą.

Kokius išskirtumėte dažniausius kalbos ugdymo būdus?

Viskas priklauso nuo aplinkybių, situacijos ar pačio vaiko, šiaip tuos būdus, kuriuos paminėjau ir taikau dažniausiai.

Ar skirate specialaus laiko šių vaikų individualiam kalbinių gebėjimų ugdymui/si grupėje?

Ne, nes specialaus laiko tiesiog nėra. Laiko labai trūksta.

Kokiose veiklose ugdote vaikų kalbinius įgūdžius? Papasakokite apie tai plačiau:

Visose dienos metu vykdomosiose veiklose, įvardinant daiktą, veiksmą, spalvą, atskiras detales... Klausomasi gyvūnų balsų, po to jie įvardinami, dažnai naudojamos skaičiuotės, įvairūs pamėgdžiojimai, žaidinimai... viskas priklauso nuo situacijos, dienos temos ar kitų aplinkybių...

Iš kokių požymių atpažįstate galimus ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos raidos sutrikimus?

Kai pati grupėje girdžiu, jog vaikas netaisyklingai taria garsus. O vėliau remiuosi „Vaiko pasiekimų vertinimo aprašu“ ir padarau atitinkamas išvadas.

Papasakokite, kokia elgsena grupėje būdinga šiems vaikams: kaip jie reiškia savo emocijas? norus?

Kaip šie vaikai bendrauja su bendraamžiais? Kaip šiuos vaikus priima bendraamžiai? *Taip, pastebėjau, kad emocijas daugiau reiškia kūno kalba. Su bendraamžiais tik žaidžia, bendrauja mažai. Pasitaiko įvairių situacijų, kartais vaikai atstumia, o kartais nesudaro jokių problemų. Labai priklauso nuo pačio vaiko. Tokių bendrų bruožų išskirti tikrai negalėčiau.*

Kokios prioritetų tvarkos laikomasi, atsirenkant vaikus, kuriems reikalinga logopedo pagalba?

Netaisyklingai tariamai garsai. Jei vaikas taria daug netaisyklingai garsų, tai jam ir teikiama logopedo pagalba.

Ar visi vaikai, kuriems reikalinga logopedo pagalba, patenka į pagalbos gavėjų sąrašus?

Deja nevisi.

Kokia pagalba teikiama vaikams, kurie nepateko į logopedinės pagalbos gavėjų sąrašus? Ar teikiama?

Konsultuojami tėvai, o vaikai tiesiog laukia savo eilės.

Sakykit, o kas tuomet konsultuoja tėvus? *Aš dažniausiai jeigu matau, kad vaikui labai sudėtinga su kalba, nukreipiu juos pas logopedą, konsultacijai. O jei patys tėvai domisi, kiek turiu žinių, atsakau jiems.*

Kaip ugdydami vaikų kalbą bendradarbiaujate su vaikų, kurie turi kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, tėvais?

Dažniausiai dalinamės informacija, tariamės, priimame bendrus sprendimus, kad pagalba iš esmės nesiskirtų ir būtų panaši. Tačiau, ne visi tėvai linkę bendradarbiauti. Yra tokių, kurie mano, jog jokių problemų nėra ir kad kalbos sutrikimas išnyks savaime.

Kokią šių vaikų kalbinio ugdymosi pažangą pastebite kiekvienais metais? (kokie pasiekimai rodo šių vaikų kalbinio ugdymosi pažangą?)

Pasiekimai įvairūs. Viskas priklauso nuo vaiko ir komandinio logopedo, tėvų ir auklėtojo darbo. Jei visi motyvuoti ir dirba išvien – komandiškai, tai ir pasiekimai puikūs ir greitai pasiekiami. Ir atvirkščiai, jei tik viena auklėtoja, ar viena logopedė dirba ir pasiekimų nematyti. Tačiau labai daug kas priklauso nuo tėvų. Kaip jie patys žiūri į šią problemą, ar jie patys nori pagalbos, ar mano kad reikia pagalbos. Keista, tačiau pasitaiko, kad tėvai laukia, kol sutrikimas išnyks, kol vaikas jį „išaugs“.

O gal galite įvardyti, kokius pastebite pasiekimus vaikų?

Vaikai pradeda žymiai taisyklingiau kalbėti, jų kalba pasidaro labiau suprantama tiek man, tiek grupės vaikams.

Pakomentuokite, kaip naudojotės Vaiko kalbos pasiekimų aprašu, stebėdama ir vertindama vaiko kalbinio ugdymosi (kalbėjimo, klausymosi) pasiekimus?

2 kartus per metus atlieku stebėjimą, remiuosi aprašo gairėmis, jei abejoju vaiko vienais ar kitais gebėjimais, tuomet pasiūlau atlikti savo pasiruoštas užduoteles, kad uždėčiau galutinę tašką.

Su kokiais pagrindiniais sunkumais savo darbe susiduriate, ugdant vaikų kalbinius įgūdžius?

Trūksta laiko individualiam darbui. Kartais kyla sunkumų bendradarbiaujant su tėvais, su įstaigos logopede.

Galbūt turite dar kokių pastebėjimų? Ar pasiūlymų, koku būdu reikia ugdyti ankstyvuosius vaikų kalbinius gebėjimus?

Manau reikia pradėti nuo savęs, turėti norą padėti tokiems vaikams ir kai patys domėsimes, ieškosime būdų kaip ir ką teisingai padaryti. Daug kas pajudėtų pirmyn.

5 interviu

Koks Jūsų išsilavinimas? *Aukštasis universitetinis*

Koks Jūsų amžius? *36*

Kokia Jūsų specialybė? *Ikimokyklinio ugdymo pedagogas*

Kokia Jūsų kvalifikacinė kategorija? *Vyresnioji auklėtoja*

Koks Jūsų darbo stažas? *14*

Kurio amžiaus grupių vaikus ugdote? *4-5 m.*

Kokius kalbos ugdymo būdus taikote vaikams, turintiems kalbos ir kalbėjimo sutrikimų?

Žaidimai, pasakų skaitymas, klausymas inscenizavimas, projektinės veiklos, smulkiosios motorikos pratimai, mankštos liežuviui, kvėpavimo pratimai, na atrodo dauguma ir išvardinau.

Kokius išskirtumėte dažniausius kalbos ugdymo būdus?

Tikriausiai, kad žaidimas, pasakų klausymas, žaidimas pagal jas. Manau todėl, kad pati mėgstu vaikams sekti pasakas, inscenizuoti pagal jas.

Ar skiriate specialaus laiko šių vaikų individualiam kalbinių gebėjimų ugdymui/si grupėje?

Taip. Kasdien.

Kokiose veiklose ugdote vaikų kalbinius įgūdžius? Papasakokite apie tai plačiau:

Kasdien ryto rato metu atliekame kvėpavimo pratimus, liežuvėlio mankštą, žaidžiame su garsais, dažnai žaidžiame pirštukų žaidimus. Na kaip ir minėjau, kad daug skaitome pasakų, paskui pagal aptariame paveikslėlius. Aš visur ir visada atkreipiu dėmesį į vaikų kalbą. Ir per savo pavyzdį, siekdama kad vaikai girdėtų ir patys bandytų atkartoti išgirstus žodžius, ir kartotų juos taisyklingai.

Iš kokių požymių atpažįstate galimus ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos raidos sutrikimus?

Mūsų įstaigoje ugdomi visi vaikai su kalbos sutrikimais. Labai daug bendradarbiaujame su logopedu ir kiekvieną atvejį reguliariai aptariame.

Papasakokite, kokia elgsena grupėje būdinga šiems vaikams: kaip jie reiškia savo emocijas? norus?

Kaip šie vaikai bendrauja su bendraamžiais? Kaip šiuos vaikus priima bendraamžiai?

Vaikai tarpusavyje sutaria puikiai. Greitai įpranta prie sunkiau kalbančių vaikų reiškiamų minčių. Paklausia vienas kito, jei nesupranta, kartoja panašiai skambančius žodžius. Galiu teigti, kad vaikai, turintys kalbėjimo sutrikimų, dažnai turi ir emocijų suvokimo ir raiškos problemų. Dažnai būna agresyvūs, nemoka paprašyti žaislų, pakviesti kartu veikti. Norai mažai skiriasi nuo kitų vaikų. Tik tenka didesnis vaidmuo man, kaip auklėtojai, atrasti priėjimą prie kiekvieno vaiko.

Kokios prioritetų tvarkos laikomasi, atsirenkant vaikus, kuriems reikalinga logopedo pagalba?

Dabartinėje ugdymo įstaigoje pagalba teikiama kiekvienam. Tačiau turiu patirties, kad logopedo pagalbą dažniausiai gauna vyresnio amžiaus vaikai, turintys kalbos sutrikimų, kuriuos pažymi šeimos gydytojas.

Ar visi vaikai, kuriems reikalinga logopedo pagalba, patenka į pagalbos gavėjų sąrašus?

Logopediniame lopšelyje-darželyje taip, o kituose darželiuose – ne.

Kokia pagalba teikiama vaikams, kurie nepateko į logopedinės pagalbos gavėjų sąrašus? Ar teikiama?

Pagalbą teikia grupės auklėtoja. Turiu puikios patirties, kai pagalba visiems grupės vaikams buvo teikiama bendrų projektų su logopedu metu. Mano praktikoje tai buvo puiki patirtis, kuomet vaikai, kuriems reikia pagalbos ugdant jų kalbinius gebėjimus gavo ją projekto metu. To projekto metu, kas savaitė su logopedu organizuodavome bendras veiklas vaikams, po to aš jas tęsdavau kituose užsiėmimuose. Jeigu vaikams, nebūtų teikiama logopedo pagalba, ir nevyktų apsitarimai dėl kiekvieno vaiko atvejo. Aš pati eičiau ir kviesčiau bendram projektui įstaigos logopedę.

Kaip ugdydami vaikų kalbą bendradarbiaujate su vaikų, kurie turi kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, tėvais?

Kasdieniai pokalbiai, individualūs pasiekimų aptarimai. Dažnai rekomendacijas teikia logopedė, rodome pratimus, pasiūlome žaidimus ar paveikslėlius veikloms.

Kokią šių vaikų kalbinio ugdymosi pažangą pastebite kiekvienais metais? (kokie pasiekimai rodo šių vaikų kalbinio ugdymosi pažangą?)

Kiekvieno vaiko pažanga skirtinga. Dažniausiai girdimi jau įtvirtinti garsai, gausesnis žodynas ar vaikų minčių reiškimas sudėtingesnės konstrukcijos sakiniais.

Pakomentuokite, kaip naudojotės Vaiko kalbos pasiekimų aprašu, stebėdama ir vertindama vaiko kalbinio ugdymosi (kalbėjimo, klausymosi) pasiekimus.

Juo vadovaujantis parengiami vaikų pasiekimų aprašai, keliami uždaviniai planuojant individualų ir grupinį ugdymą.

Su kokiais pagrindiniais sunkumais savo darbe susiduriate, ugdant vaikų kalbinius įgūdžius?

Inovatyvių priemonių stoka. Šioje įstaigoje tiek logopedo pagalbos vaikams, tiek auklėtojų pagalbos pratęsimo grupėje tikrai pakanka. Man labai norėtųsi daugiau priemonių, kuriomis galėčiau labiau sudominti vaikus. Turiu priemonių, bet jos jau „atgyvenusios“.

Galbūt turite dar kokių pastebėjimų? Ar pasiūlymų, koku būdu reikia ugdyti ankstyvuosius vaikų kalbinius gebėjimus?

Manau būtina, kuo anksčiau teikti pagalbą vaikams. O pirmiausia ugdyti tėvus, teikti jiems pagalbą, rodyti, kaip tai daryti namuose.

6 interviu

Koks Jūsų išsilavinimas? *Aukštasis universitetinis*

Koks Jūsų amžius? *32 metai*

Kokia Jūsų specialybė? *Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogė*

Kokia Jūsų kvalifikacinė kategorija? *Auklėtojos*

Koks Jūsų darbo stažas? *9 m.*

Kurio amžiaus grupių vaikus ugdote? *3-4 m*

Kokius kalbos ugdymo būdus taikote vaikams, turintiems kalbos ir kalbėjimo sutrikimų?

Pirštukų žaidimai, smulkiosios motorikos lavinimui skirtos įvairios užduotėlės, liežuvėlio mankštelė. Taip pat didaktiniai garsų mokymo žaidimai, pavyzdžiui, tokie kaip išgirk pirmąjį garsą, sugalvok žodį prasidedantį tam tikru garsu ir pan. Dar taip pat pasakojimai pagal paveikslėlį ar jų seką, žaidimai kalbinio kvėpavimo įgūdžių formavimui ir sakyčiau kt.

Kokius išskirtumėte dažniausius kalbos ugdymo būdus?

Aš įvairius metodus, būdus taikau įvairiai, tiesiog juos reikia pritaikyti pagal kiekvieno vaiko poreikius, pomėgius. Nes ir paprasčiausius metodus pritaikius kūrybiškai, parinkus vaikui aktualius paveikslėlius, žaidimus bus pasiekti pedagogo užsibrėžti rezultatai. Dažnai su vaikais atlieku įvairias užduoteles smulkiosios motorikos lavinimui.

Ar skirate specialaus laiko šių vaikų individualiam kalbinių gebėjimų ugdymui/si grupėje?

Dažniausiai skiriu, dirbu individualiai, dažniau prieinu padėti atlikti užduotis, pasiūlau visai grupei bendrus žaidimus, kurių dėka lavėja vaikų turinčių kalbos ir kalbėjimo sutrikimų.

Kokiose veiklose ugdote vaikų kalbinius įgūdžius? Papasakokite apie tai plačiau:

Ryto rato metu žaidimų pagalba, mankštelių pagalba, kasdieninėje veikloje taisau ne taip išstartą garsą kai žaidžia. Visos dienos eigoje skatinu įvardinti ką daro, ką ima, skatinu kalbėti pilnais sakiniais, aiškiai tariant garsus. Visos dienos veikloje ugdu kalbinius įgūdžius, jei yra galimybė dirbu individualiai.

Iš kokių požymių atpažįstate galimus ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos raidos sutrikimus?

Sakyčiau iš to, kad vengia kalbėti, neaiškiai tariami garsai, skurdus žodynas.

Papasakokite, kokia elgsena grupėje būdinga šiems vaikams: kaip jie reiškia savo emocijas? norus?

Kaip šie vaikai bendrauja su bendraamžiais? Kaip šiuos vaikus priima bendraamžiai?

Vaikai daugiau žaidžia vieni arba pasirenka draugus, kurie taip pat turi tam tikrų kalbos ir kalbėjimo sutrikimų. Vaikai vengiantys kalbėti, daugiau bendrauja veiksmais, pvz. kai nori gerti, prieina prie auklėtojos paima už rankos ir vedasi prie puodelių su vandeniu ir pan. Bendraamžiai, kurie jau ilgesnį laiką buvę kartu, nelabai kreipia dėmesį, bendrauja neišskirdami iš kitų grupės vaikų.

Kokios prioritetų tvarkos laikomasi, atsirenkant vaikus, kuriems reikalinga logopedo pagalba?

PPT rekomendacijos prioritetas, o jei lieka vietų, logopedės atsirenka vaikus pagal metus, ima kurie anksčiausiai išeis į mokyklą.

Ar visi vaikai, kuriems reikalinga logopedo pagalba, patenka į pagalbos gavėjų sąrašus?

Nevisi.

Kokia pagalba teikiama vaikams, kurie nepateko į logopedinės pagalbos gavėjų sąrašus? Ar teikiama?

Kurie nepatenka pas logopedą, pagalbą kaip ir negauna. Tiesiog auklėtojos, ruošdamos užduotis atsižvelgia į tokius vaikus ir parenka individualias užduotis, daugiau laiko skiria individualiam darbui.

Kaip ugdydami vaikų kalbą bendradarbiaujate su vaikų, kurie turi kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, tėvais?

Pokalbių metu dalinamės pastebėjimais, ugdymo būdais, ką daro tėvai namuose, ką mes grupėje, pasiūlymais, patarimais, ugdymo priemonėmis ir pan.

Kokią šių vaikų kalbinio ugdymosi pažangą pastebite kiekvienais metais? (kokie pasiekimai rodo šių vaikų kalbinio ugdymosi pažangą?)

Vaikai drąsesni, drąsiau taria žodžius, net jei ne visi garsai ištariami sklandžiai. Dar mokosi kalbėti ne vieno žodžio sakinukais, o vis ilgina, naudoja įvairesnius žodžius.

Pakomentuokite, kaip naudojotės Vaiko kalbos pasiekimų aprašu, stebėdama ir vertindama vaiko kalbinio ugdymosi (kalbėjimo, klausymosi) pasiekimus.

Pagal amžių stebiu, ką vaikas turi gebėti, kokie sunkumai, kiek galiu reikalauti iš vaiko pagal amžių.

Su kokiais pagrindiniais sunkumais savo darbe susiduriate, ugdant vaikų kalbinius įgūdžius?

Per mažai laiko, kasdien skirti pakankamai dėmesio tokiems vaikams, ypač kai jų grupėje ne vienas ir ne du, o pakankamai daug, kuriems reikėtų daugiau individualaus darbo. Paprasčiausiai nėra galimybių. Vaikų grupėje daug, jų turiu 20, nėra kada ir prieiti prie kiekvieno.

Galbūt turite dar kokių pastebėjimų? Ar pasiūlymų, koku būdu reikia ugdyti ankstyvuosius vaikų kalbinius gebėjimus?

Kuo daugiau bendradarbiauti visiems.

7 interviu

Koks Jūsų išsilavinimas? *Aukštasis.*

Koks Jūsų amžius? *26 m.*

Kokia Jūsų specialybė? *Ikimokyklinio ugdymo auklėtoja*

Kokia Jūsų kvalifikacinė kategorija? *auklėtoja*

Koks Jūsų darbo stažas? *4 m.*

Kurio amžiaus grupių vaikus ugdote? *2-3 ir 4-5m.*

Kokius kalbos ugdymo būdus taikote vaikams, turintiems kalbos ir kalbėjimo sutrikimų?

Seku, skaitau pasakas, įvairūs žaidimai, aplinkos stebėjimas, bendravimas. Taikomos įvairios užduotys su paveikslėliais. Meninė veikla, tokia kaip muzikinė veikla, piešime, lipdome, konstruojame na ir panašūs kiti būdai.

Kokius išskirtumėte dažniausius kalbos ugdymo būdus?

Muzikinė veikla, kai vaikai mokosi kalbėti dainuojant. Bendravimas su vaikais, kurių metu formuoju taisyklingos kalbos pradmenis. Taip pat įvairias korteles mėgstu su vaikais aptarti, sakykim, ką jie mato, kas pavaizduota, kaip apibūdintų tai ką mato ir pan.

Ar skirate specialaus laiko šių vaikų individualiam kalbinių gebėjimų ugdymui/si grupėje?

Taip.

Koku metu pavyksta skirti specialaus laiko vaikams, turintiems kalbos ir kalbėjimo sutrikimų? Jų individualiam darbui?

Tuomet kai į grupę nuo ryto renkasi vaikai, arba popietinėje veikloje. Pagal situaciją. Taip pat pasinaudoju tuo laiku, kai kiti vaikai išėję į anglų būrelį.

Kokiose veiklose ugdote vaikų kalbinius įgūdžius? Papasakokite apie tai plačiau:

Žaidžiant stengiuosi vaikus kalbinti, skatinu kalbėti su kitais bendraamžiais, žaidžiame vaidmeninius žaidimus. Piešiant, lipdant, konstruojant, karpant kalbinu vaikus ir klausiu, tarkim, ką jie nupiešė, kokiomis spalvomis, o dainuojant mokomės aiškiai tarti žodžius. Kiekvieną kartą, raginu vaikus pasisakyti, ko jie nori, kada nori, išreikti tai žodžiu. Kasdieninėse situacijose, stengiuosi ignoruoti ir apsimesti, kad neatpažįstu vaikų gestų, nes pavyzdžiui dirbdama grupėje su 2-3 m. amžiaus vaikais labai dažnai su tuo susiduriu. Ir matau, kad rūbinėlėje mamos reaguoja į vaikų parodymus pirštu, tačiau aš pati taip nedarau. Ir mamoms patariu stengtis nepastebėti vaikų gestų, rodomų ženklų, kad jie būtų privesti kalbėti, laužyti savo liežuviukus, siekdami ištarti tai ko nori. O jei aš juos suprasiu iš rankų mostelėjimų, tada vaikų kalba tikrai netobulės. Na man turbūt lengviau taip padaryti, nes mamos pripažįsta, kad o jojoj kokių susilaukia isterijų, jei taip bando namie.

Iš kokių požymių atpažįstate galimus ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos raidos sutrikimus?

Žinoma, tada vaiko kalba vėluoja, tarkim vaikas visai nekalba, arba atsilieka žodynas, kalba sunkiai suprantama arba netgi visai neįmanoma suprasti. Vaikas tik gestų pagalba bendrauja ir tik pavieniais garsais.

Papasakokite, kokia elgsena grupėje būdinga šiems vaikams: kaip jie reiškia savo emocijas? norus?

Kaip šie vaikai bendrauja su bendraamžiais? Kaip šiuos vaikus priima bendraamžiai?

Tokie vaikai grupėje yra uždaresnio būdo, labiau mėgsta žaisti vieni, nes vaikai juos sunkiai supranta. Nors jie yra priimami grupės vaikų, tačiau draugiškai pažaisti pavyksta tik labai trumpą laiką. Dažnai kyla ir su elgesio valdymo sunkumų, jie negalėdami išreikšti savo norų žodžiu, pradeda rėkti, šaukti, verkti, o kai kada į darbą paleidžia ir rankas. Bet aš jau žinau ties kuriuo vaiku turiu dažniau ir arčiau būti, kuriam nepavykus išreikšti savo norų gali kilti isterijos priepuolis. Tačiau būna ir labai tylių, uždarų vaikų, kurie mėgsta vieni ramiai žaisti.

Kokios prioritetų tvarkos laikomasi, atsirenkant vaikus, kuriems reikalinga logopedo pagalba?

Pagrindinis kriterijus yra amžius. Logopedai dažniausiai atkreipia dėmesį į priešmokyklinio ugdymo vaikus, arba vaikus, kurių kalba yra neišsivysčiusi.

Ar visi vaikai, kuriems reikalinga logopedo pagalba, patenka į pagalbos gavėjų sąrašus?

Mūsų įstaigoje, taip.

Kokia pagalba teikiama vaikams, kurie nepateko į logopedinės pagalbos gavėjų sąrašus? Ar teikiama?

Kadangi įstaiga mūsų nedidelė, tai visi vaikai gauna logopedo pagalbą. Tačiau žinau, kad tėvai kreipiasi į privačius logopedus dar papildomai.

Kaip ugdydami vaikų kalbą bendradarbiaujate su vaikų, kurie turi kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, tėvais?

Raginu tėvus bendrauti su logopedu. Informuoju apie padaryta pažangą, arba sunkumus.

Kokią šių vaikų kalbinio ugdymosi pažangą pastebite kiekvienais metais? (kokie pasiekimai rodo šių vaikų kalbinio ugdymosi pažangą?)

Vaikai pasidaro drąsesni, atviresni, labiau nori bendrauti su suaugusiais ir bendraamžiais, labiau reiškiasi ryto rato metu.

Pakomentuokite, kaip naudojotės Vaiko kalbos pasiekimų aprašu, stebėdama ir vertindama vaiko kalbinio ugdymosi (kalbėjimo, klausymosi) pasiekimus.

Orientuojuosi į vaiko amžių, ar jis yra pasiekęs tam tikrus kalbos gebėjimus pagal amžių.

Su kokiais pagrindiniais sunkumais savo darbe susiduriate, ugdant vaikų kalbinius įgūdžius?

Kartais vaikai nenori bendrauti, yra uždari, į norą bendrauti ir kalbėtis atsako abstrakčiai. Ir dar galiu išskirti sunkumą, kad tėvai neigia, jog jų vaikai turi kalbos sutrikimų, labai mėgstama frazė „paaugs ir viskas susitvarkys“. Ir žinokit pakankamai dažnai tėvai nenori matyti, kad vaikui reikia papildomos pagalbos, aš bandau sakyti, kad kyla sunkumų, o jie matau numoja ranka. Tada ir aš mažiau pastangų berodau su jais bendraudama, nes esu įsitikinusi, kad tėvai turi pirmiausiai rūpintis savo vaikais.

Galbūt turite dar kokių pastebėjimų? Ar pasiūlymų, koku būdu reikia ugdyti ankstyvuosius vaikų kalbinius gebėjimus?

Pradėti nuo pat mažens, nelaukti kol problemos bus rimtesnės. Ir daug labai daug kalbėtis su tėvais, supažindinant juos su sutrikimo ypatybėmis.

8 interviu

Koks Jūsų išsilavinimas? *Aukštasis.*

Koks Jūsų amžius? *47.*

Kokia Jūsų specialybė? *Ikimokyklinio ugdymo pedagogė.*

Kokia Jūsų kvalifikacinė kategorija? *Auklėtoja metodininkė.*

Koks Jūsų darbo stažas? *27 m.*

Kurio amžiaus grupių vaikus ugdote? *4-5 m.*

Kokius kalbos ugdymo būdus taikote vaikams, turintiems kalbos ir kalbėjimo sutrikimų?

Mes turim tokią prieš ryto ratą liežuvio mankštą, kurią beveik kasdien darom. Jiems labai patinka. Paskui jeigu pastebiu ne taip tariamą garsą paprašau pakartoti teisingai, ir pati pakartuju teisingai. Taip pat jiems labai sunku išgirsti žodžio garsą pirmą, tai žaidžiame tokius žaidimus, kai jiems reikia pasakyti, koki pirmą garsą girdi. Dar pirštukų žaidimai.

Kokius išskirtumėte dažniausius kalbos ugdymo būdus?

Dažnai darome, kaip sakiau, liežuvio mankštą, pirštukų žaidimus pačius įvairiausius. Ai dar labai mėgsta vaikai su kompiuteriu žaidimus, tai aš jiems leidžiu, bet žaidimus parenku pati, iš žiburėlio puslapio mėgstu duoti vaikams žaidimų. Bet kad vaikai galėtų žaisti su kompiuteriu jiems reikia tai užsitarnauti, pavyzdžiui aš taikau už paskatinimus. Tarkim surenka vaikas 10 šypsenėlių ir tuomet visi vaikai, kai rengiasi eiti miegoti pietų miego, visi rengiasi, o tas vaikas gali dar 10 minučių pažaisti, poto nusirengia ir eina tyliai į savo lovytę. Kaip sakoma vienu šūviu du zuikius numušu, nes ir vaikas patenkintas, turi motyvą elgtis grupėje pagal susitartas taisykles, ir man gerai, nes žaidimai būna mokomieji.

Ar skiriate specialaus laiko šių vaikų individualiam kalbinių gebėjimų ugdymui/si grupėje?

Ne. Suprantat pas mane dar yra grupėje vaikų su dėmesio sutrikimu, su elgesio sutrikimu, todėl man paprasčiausiai nelieta laiko tam.

Kokiose veiklose ugdote vaikų kalbinius įgūdžius? Papasakokite apie tai plačiau:

Jeigu aš išgirstu netinkamai tariamus žodžius vaikų bet kurioje veikloje aš juos pataisau. Jei išgirstu vaikų tariamus barbarizmus taip pat juos taisau. Aš nesakau, kad mano kalba yra tobula, bet visada aš stengiuosi kad vaikai girdėtų mano taisyklingai tariamus žodžius, kad jiems būtų iš ko mokytis realiai. Pavyzdžiui, jei vaikai pradeda kokius barbarizmus vartoti, aš sėdžiu ir išsiaiškinu su jais, ką tas žodis reiškia, kada jis vartojamas, ar tinkamai vaikai jį čia sako nuolat. Ir pokalbių dažniausiai pakanka, jiems tada nebeįdomu, kad nesulaukia reakcijos, laukiamos. Kad juoktųsi visi.

Iš kokių požymių atpažįstate galimus ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos raidos sutrikimus?

Iš bendravimo, tarkim ryto rato metu pastebiu, ypač tiems vaikams kuriems sunkiau sekasi su kalba, kad jie net vengia kalbėti, jie bijo kalbėti. Todėl, kad jie jaučia, kad ne taip daro. Yra keletas vaikų, kurių kalbą aš pati sunkiai suprantu, nors jie jau penkiamečiai. Tuomet aš to pačio ryto rato metu darau tokį žaidimą. Duodu kamuoliuką ir sakau, kad kamuoliukas eina ratu, ir kai pasakau stop, tas vaikas kuris turi kamuoliuką turi pasisakyti. Ir aš pati pakoreguoju pas ką noriu, kad tas kamuoliukas būtų. Ir jei aš tuo metu nelabai suvokiu, ką jis pasako, tuomet aš pritariu jam, ir tada po visko, aš pasikviečiu juos individualiam aptarimui.

Papasakokite, kokia elgsena grupėje būdinga šiems vaikams: kaip jie reiškia savo emocijas? norus?

Kaip šie vaikai bendrauja su bendraamžiais? Kaip šiuos vaikus priima bendraamžiai?

Ne, jie kaip tik ramesni, tylesni. Turiu mergaitę, kuri grupėje buvo kaip ir užguita, atstumta. Bet į juos kai kitaip pažiūri, jie ir patys kitaip elgiasi. Pedagogui reikia rasti priėmimą prie kiekvieno. Ir dar labai daug duoda kai su tėvais pradedi kalbėti, pasakoti, ką aš grupėje veikiu, patariu, ką namuose gali nuveikti. Būna įvairiai, vieni labai klausinėja, o kiti nemato problemų ir aš tada nelendu. Ir tarkim po pusę metų jie patys jau ateina ir sako, kad tikrai su kalba negerai, tai tada ir paklausiu, o ką aš jums sakiau. Ir tada pradedu pati kalbėtis, logopedė teikia konsultacijas tėvams. Labai svarbus tėvų vaidmuo.

O kaip bendraamžiai priima vaikus, kurie turi kalbos ir kalbėjimo sutrikimų?

Tai labai įvairiai, bet sakau, labai reikia pedagogui būti pastabiam ir reikiamu metu nusiųsti tinkamą signalą, tiek vieniems, tiek kitiems, o kai jau jie žino, ko iš jų tikimasi, kaip jie turi elgtis vieni su kitais tai ir viskas sekasi kaip ir gerai.

Kokios prioritetų tvarkos laikomasi, atsirenkant vaikus, kuriems reikalinga logopedo pagalba?

Pirmiausia mes pastebime, o šiaip logopedė rudenį pasitiktina vaikus, būna kad mokslo metų eigoje prireikia logopedo pagalbos. Bet šiaip su visais kuriems reikia dirba logopedė, gal kad mes mažas darželis ir visi papuola vaikai. Daug vaikų eina papildomai pas logopedą, lankosi privačiai. Nes vien įstaigoje neužtenka pagalbos.

Jau minėjote, kad labai svarbus bendradarbiavimas su tėvais vaikų, kurie turi kalbos ir kalbėjimo sutrikimų. Gal dar ką šiuo klausimu turite pasakyti?

Labai svarbu bendradarbiauti. Mano patirtis rodo, kad tik tada pasiekiami rezultatai. Reikia įrodinėti jiems, aš nelendu į akis, bet aš problemą nustatau, pasakau ką reikia daryti, kaip daryti ir kaip jie nori. Jei jie nereaguoja, tai jau jų bėda.

Kokią šių vaikų kalbinio ugdymosi pažangą pastebite kiekvienais metais? (kokie pasiekimai rodo šių vaikų kalbinio ugdymosi pažangą?)

Pasistebi labai pažanga, aš kiekvieną savaitę fiksuoju vaikų pasiekimus. Penktadienį sėdžiu ir pagal savaitės temą, uždavinius pasižymiu kaip sekėsi, kas pavyko, kas ne, nusimatau ką toliau daryti. Mėgstu savyje pasidaryti refleksija, kad žinočiau, kur kiekvienam dar reikia padėti.

Gal galite įvardyti, kaip pastebite pažangą?

Man labai svarbu, kad vaikas atėjęs į grupę pirmiausia jaustųsi saugiai, laisvai, tai jei pastebiu, kad vaikas, kuriam sunkumų kyla dėl kalbos sutrikimų pradeda drąsiau reikšti savo mintis, jau yra labai didelis

pasiekimas. Žinoma pasijaučia, kad pradeda kalbėti aiškiau, suprantamiau. Garsai taisyklingai pradedami tarti.

Su kokiais pagrindiniais sunkumais savo darbe susiduriate, ugdant vaikų kalbinius įgūdžius?

Laiko. Ir grupėse vaikų per daug, va pavyzdžiui atostogų metu pastebėjau, kad ir tie vaikai visai kitaip jaučiasi, ir prie kiekvieno gali prieiti, skirti individualaus dėmesio, bent sąrašė jų kad 15 būtų ir tai būtų žymiai lengviau.

Galbūt turite dar kokių pastebėjimų? Ar pasiūlymų, koku būdu reikia ugdyti ankstyvuosius vaikų kalbinius gebėjimus?

Tai žinoma reikia mažinti vaikų skaičių grupėse. Pamatytumėm, kiek problemų vaikams darželyje išsispręstų. Labai svarbu šviesti tėvus.

9 interviu

Koks Jūsų išsilavinimas? *Aukštasis.*

Koks Jūsų amžius? *26 m.*

Kokia Jūsų specialybė? *Ikimokyklinio ugdymo pedagogė.*

Kokia Jūsų kvalifikacinė kategorija? *Auklėtoja.*

Koks Jūsų darbo stažas? *Iki metų*

Kurio amžiaus grupių vaikus ugdote? *1,5 - 2,5 m.*

Kokius kalbos ugdymo būdus taikote vaikams, turintiems kalbos ir kalbėjimo sutrikimų?

Per kompiuterį rodau įvairius paveikslėlius ir juos įvardijame. O tas, kuris žinau papildomai lanko privačiai logopedo užsiėmimus, jo dažniau prašau įvardyti, ką mato. Dar, pavyzdžiui, praeitą savaitę kalbėjome apie orą ir skatinu pažiūrėti per langą ir pasakyti, ką mato. Komentuojame visi kartu garsiai, ar saulė šviečia, ar apniukusi diena, ar stiprus vėjas pučia ir pan.

Kokius išskirtumėte dažniausius kalbos ugdymo būdus?

Tai per paveikslėlius dažniausiai.

Ar skirate specialaus laiko šių vaikų individualiam kalbinių gebėjimų ugdymui/si grupėje?

Specialaus tai tikrai ne.

Kokiose veiklose ugdote vaikų kalbinius įgūdžius? Papasakokite apie tai plačiau:

Dažniausiai per ryto ratą, su jais diskutuoju, kalbu su jais. Aptariu jiems klausantis jų padarytus darbelius, pakomentuoju ką nupiešė, tas kuris labiau kalbantis yra prašau jo pačio pasakyti, kas čia. Ir visada ar einant į tualetą ar valgant kalbamės, noriu kad jie mane dažniau girdėtų, girdėtų kaip aplinkoje esantys daiktai vadinami. Va taip sakyčiau.

Iš kokių požymių atpažįstate galimus ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos raidos sutrikimus?

Aš jį pakalbinu, ir jis arba atsiliepia ir nieko nesako, arba atsako, stebiu kaip jis žaidimo metu kalba, vieni „savo kalba“ kalba, kiti dėlioja žaisliukus ir nieko nesako. Tai dažniausiai stebiu, kokia to vaiko kalba ir taip pasimato.

Papasakokite, kokia elgsena grupėje būdinga šiems vaikams, kaip jie reiškia savo emocijas? norus?

Labai skirtingai. Kiekvienas skirtingai. Vienas rodo piršteliu, ko jis nori, kitas verkia. Vakar ir susidūriau su tuo, mergaitė verkia ir nesuprasi kas jai. Aš ją apsikabinau, sakau tau gal kažkur skauda, o ji nieko man nesako, nemoka, tiesiog verkia.

Kaip šie vaikai bendrauja su bendraamžiais?

Tiems, kuriems su kalba sunkiau labiau žaidžia individualiai, aš taip pasakyčiau. O tie kurie kalba daugiau, jie tarpusavyje daugiau ir žaidžia.

Kaip šiuos vaikus priima bendraamžiai?

Praktiškai nelabai juos kiti vaikai į žaidimus įtraukia. Sakčiau tų nekalbančių ir nepasikviečia kartu žaisti.

Kokios prioritetų tvarkos laikomasi, atsirenkant vaikus, kuriems reikalinga logopedo pagalba?

Kiek žinau darželyje tik nuo 3 m taikoma logopedo pagalba, lopšelio vaikų neįtraukia logopedė į pagalbą.

Ar visi vaikai, kuriems reikalinga logopedo pagalba, patenka į pagalbos gavėjų sąrašus?

Nevisi. Patys tėvai privačiai ieško logopedo pagalbos.

Kokia pagalba teikiama vaikams, kurie nepateko į logopedinės pagalbos gavėjų sąrašus? Ar teikiama?

Neteikiama. Nebent tai, kad kai kurie tėveliai pradeda domėtis privačia logopedo veikla. Kalbant su tėvais sužinau, kad jie jau patys pastebi, jog sunkumų kyla ir ieško pagalbos kuo anksčiau.

Kaip ugdydami vaikų kalbą bendradarbiaujate su vaikų, kurie turi kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, tėvais?

Būna, kad kalbuosi su tėvais, aš jų klausiu, kaip namuose jie kalba. Domiuos, klausiu jų kaip namuose.

Kokią šių vaikų kalbinio ugdymosi pažangą pastebite kiekvienais metais? (kokie pasiekimai rodo šių vaikų kalbinio ugdymosi pažangą?)

Užfiksuoju kiek taria žodžių, ypač atsispindi po ilgesnio laiko tarpą, pasistebi kalbos pažanga.

Su kokiais pagrindiniais sunkumais savo darbe susiduriate, ugdant vaikų kalbinius įgūdžius?

Trūksta komandinio darbo. Manau, kad vieningai visi turėtų dirbti, tiek logopedė, tiek auklėtojos, ir žinoma tėvai. Aišku ir pati turėčiau eiti konsultuotis, bet kažkaip kai logopedė neima dvimečių ir pati nenuėinu. Dabar pagalvoju, kad ir mano iniciatyvos galėtų būti daugiau, manau tikrai patartų ir neatsisakytų padėti logopedė.

Galbūt turite dar kokių pastebėjimų? Ar pasiūlymų, koku būdu reikia ugdyti ankstyvuosius vaikų kalbinius gebėjimus?

Aš kaip auklėtoja pradėjusi dirbti lopšelio grupėje labai norėčiau, kad logopedai nebijotų dirbti ir su dvimečiais. Manau, kad būtų labai gerai, jei logopedė pasitikrintų tuos vaikučius ir kviestųsi tėvus pasakydama kas ir kaip, kad vaikai kuo anksčiau būtų pas logopedę. Kad jei nėra įstaigoje vietos, jie gal privačiai eitų su savo vaikais, ar tarkim į polikliniką gal pavyktų. Na kad pradėtų labiau ir į lopšio vaikus dėmesį atkreipti.